N°. 38. Donderdag 30 November 1905. 5de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling* . *f* 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . *f* 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan Mevrouw N VAN ZUYLEN-TROMP, **7a Heerengracht,** aan den Heer H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag of aan den Heer M. A. VAN HEEKEREN te **Zeist.**

Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat,** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***NIEUWE MOLSTRAAT 20,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit TWEE Bladen.

Inhoud van dit nummer:

Mededeelingen. — Weekoverzicht. — Oost-Indische Berichten. — Losse Invallen en gedachten. — West-Indische Berichten. — Van Vreemde Koloniën. — Ingezonden. — Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indiën. — Een welbesteed leven.

Mededeelingen.

I. Van de Afdeeling Amsterdam:

Herinnering aan de **Voordracht met Lichtbeelden** over:

JAVA

door Jonkvrouw **A. von Schmidt auf Altenstadt** op **Vrijdag 1 December a. s.** des avonds ten **8 ure** in **„Parkzicht."**

Vrije toegang voor leden en hunne huisgenoten.

Voor **niet-leden** zijn entrée-kaarten tegen **f 0.50** verkrijgbaar aan den ingang der zaal.

II. Van het Indisch Genootschap:

ALGEMEENE VERGADERING

Zaterdag 2 December 1905,

des avonds te **acht** uren, in het lokaal van het GENOOTSCHAP, **van Galenstraat 14.**

Onderwerp van Behandeling:

Rechtshervorming in Nederlandsch-Indië.

In te leiden door den heer **Mr. J. A. Nederburgh.**

Belangstellenden, die introductie wenschen kunnen zich vervoegen tot den Secretaris J. BOUDEWIJNSE, Balistraat 66, *die tot de uitgifte van een beperkt getal kaarten gemachtigd is.*

Door den inleider zullen in hoofdzaak de volgende stellingen worden toegelicht:

1. De wetgeving in Nederlandsch-Indië beantwoordt niet aan de behoeften van den tegenwoordigen tijd.

Zij behoort *geleidelijk* herzien te worden met inachtneming:

in 't algemeen van de veranderde en nog veranderende toestanden in het Oosten;

en in 't bizonder van de toenemende ontwikkeling der Inlanders, de vermenging der rassen in Ned.-Indië en de eischen van het wereldverkeer.

2. Als grondslag voor nieuwe regelingen worde aangenomen: gelijkheid voor de wet van alle rassen, daar, waar — en telkens voorzoover — deze is te bereiken, zonder overwegend bezwaar voor de oorspronkelijke bevolking.

3. Wat het privaatrecht betreft, laten de toestanden nog niet toe voor alle klassen der bevolking van Ned-Indië een algemeen recht onvoorwaardelijk verbindend te verklaren.

4. Er bestaat evenwel behoefte aan zulk een recht, geldend voor het onderling verkeer dier klassen, voor de zich van het primitieve, plaatselijke gewoonterecht losmakende Inlanders en voor de vreemdelingen.

5. Dit algemeene recht kan en mag niet zijn het Nederlandsche, zij 't zelfs gewijzigd, maar moet, met behoud overigens van de de groote beginselen der Westersche beschaving, geheel op de algemeen Indische behoefte en toestanden zijn ingericht.

N.B. Ter vergemakkelijking van de gedachtenwisseling wordt verwezen naar de volgende, vroeger verschenen geschriften van den inleider:

1°. »De klassen der bevolking van Ned.-Indië«, speciaal de zevende afdeeling (»*Waarheen?*«) van deze verhandeling, in het tijdschrift »Wet en Adat«, eerste band, blz. 331 e.v.

2°. »Eenheid of meerheid van recht voor Nederlandsch-Indië«; ook als brochure verkrijgbaar.

Ten overvloede wordt voorts herinnerd aan de aanhangige wetsontwerpen tot wijziging van artt. 75 en 109 Regeeringsreglement.

III. Van de Afdeeling „Breda en Omstreken":

Voordracht van den Heer **C. Spat:**

„De Bedevaart naar Mekka".

Nadat de spreker met een kort inleidend woord er op gewezen heeft, dat ingevolge Art. IV van de statuten van »*Oost en West*", de bespreking van het door hem gekozen onderwerp in eene vergadering dezer Vereeniging geacht mag worden op hare plaats te zijn, deelt hij mede, dat de bedevaart van Mekka één van de vijf voornaamste plichten vormt, welke volgens de leer van den Profeet Mohamed de mensch jegens Allah heeft te vervullen.

Daarna wordt een korte beschrijving gegeven van Mekka en zijn bewoners, een meer uitvoerige van de groote moskee en de zich daarin bevindende heiligdommen. Duidelijk laat spreker uitkomen, hoe de vereering van den Ka'bah en den bekenden zwarten steen reeds dagteekent uit den tijd van het oud-Arabisch heidendom, en hoe de profeet, slechts door de omstandigheden gedwongen, deze vereering in zijn godsdienst opnam.

De verschillende ceremoniën, zoowel die van den pelgrimstocht (*oemrah*) als die van de bedevaart (*hadj*), werden achtereenvolgens medegedeeld, te beginnen met de voorbereidende maatregelen, welke de pelgrims nemen, als zij de grenzen van het gewijde gebied hebben bereikt, tot en met de feestdagen te Moenâ, welke op de dagen van onthouding en inspanning volgen.

Na de pauze worden eenige lichtbeelden, de groote moskeé en enkele voorname gebouwen te Mekka voorstellende, vertoond.

Spreker vervolgt met bijzonderheden te vermelden betreffende de pelgrims uit den Indischen archipel om eindelijk den invloed te bepalen van de teruggekeerden, en inzonderheid den invloed van de leden der vaste Djawahkolonie te Mekka.

Met een woord van hulde aan Dr. Snouck Hurgronje, aan wien de wetenschap zooveel ook in deze te danken heeft, wiens groote kennis het Gouvernement meer dan gewone diensten bewijst, besluit spreker zijn voordracht.

Een luid applaus door de goed bezette zaal was de dank der Vergadering die het den Voorzitter gemakkelijk maakte den geachten spreker, die dezen avond zooveel leerrijks in boeienden vorm gegeven had, hulde te brengen voor diens voordracht.

IV. Van eenige zendings-vrieden:

In het lokaal Toussaintkade 11a worden des Maandags om de 14 dagen, ten $2\frac{1}{2}$ ure n.m. door vrienden van het zendingswerk in onze Koloniën samenkomsten gehouden, waarbij brieven, geschreven door de zendelingen van verschillende zendingscorporaties worden voorgelezen, terwijl ook arbeiders en arbeidsters op het zendingsveld belangrijke mededeelingen doen.

Den 20sten dezer las Jkvr. de la Bassecour Caan brieven voor uit Nieuw-Guinea en vertelde Mevrouw Kruyt vele bizonderheden over Posso terwijl den 11en December a s. zendeling van Hasselt van Nieuw-Guinea aan het woord zal zijn.

Alle belangstellenden zijn bij deze bijeen komsten hartelijk welkom.

Week-Overzicht.

De discussiën over de indische begrooting houden in de Tweede Kamer nog aan. Wij kunnen met genoegen constateeren, dat ook thans weder, evenals in de laatste jaren het geval was, een toenemende belangstelling in onze groote aziatische kolonie werd aan den dag gelegd, betreuren het evenwel, dat van sociaal-democratische zijde de voorstelling werd gegeven, alsof van daar alleen heil voor de kolonie te wachten was. Wij meenen dan ook, dat de terechtwijzing van den heer Bos aan het adres van de leiders dier partij, ten volle verdiend was. Indië moet, zoolang het nog geheel aan den leiband van het moederland loopt, niet van ééne enkele, staatkundige partij in den lande heil ondervinden, maar van geheel het volk. Dit, terwijl alle teekenen op een samengaan op dit speciale terrein gaan wijzen, ook op koloniaal gebied te trachten verdeeld te houden, achten wij een misdadig streven, hetwelk niet genoeg afkeuring verdient.

Wij stippen uit de discussiën wederom enkele punten aan:

Er is een motie voorgesteld, om de regeering te verzoeken het bedrag op te geven, dat in de laatste jaren aan expeditiën is ten koste gelegd.

Er is gesproken van hulp te brengen aan de kolonie, maar daaraan de onmogelijke voorwaarde vastgeknoopt, dat het »militairisme« zóó zou worden geknot, dat, ging men daarop in, het kapitaal, dat bescherming noodig heeft en volgens degenen zelfs, die dit balletje opwierpen, als volstrekt noodzakelijk nog voor de ontwikkeling der kolonie wordt geacht, geen oogenblik zou aarzelen om het onveilige oord te verlaten, waarheen men het tracht te lokken.

Er is gesproken over bezuiniging in de bestuursuitgaven, door vervanging geleidelijk van europeesche door inlandsche ambtenaren, over het inlandsch onderwijs en wat dies meer zij. Ook de heer de Stuers heeft weer op dezelfde manier als ten vorigen jare zich laten hooren, maar, waar 't voor Indië in de eerste plaats op aankomt: *hulp, spoedige hulp, onvoorwaardelijk te bieden* ... wie waagde zoo iets te bestaan?

En toch, Indië is niet met praten geholpen, maar met daden.

Goed en kwaad nieuws was het, dat de telegraaf uit Indië tot hier deed komen.

De pacificatie van Loeboe Djambi en Taloek, waar onze gedroste dwangarbeiders van Sumatra's Westkust en elders op Sumatra toevlucht zochten en vonden, blijkt niet veel moeite te hebben gekost. Een vijftigtal bruinebaadjesgasten zijn reeds weêr bij het voormalige zoogenaamde negentiende bataljon ingelijfd, terwijl ook de moordenaars van den, in 1891 op den tocht van den heer IJzerman dwars door Sumatra om 't leven gebrachten opzichter van Raalte werden gevat. 't Is nu maar te hopen, dat het bestuur in die streken er niet te vlug bij is met geologische onderzoekingen, want wij zien er anders heusch nog een interpellatie van komen! Overal elders is inventarisatie van de rijkdommen van 'n land gewenscht, en dat wel zoo spoedig mogelijk, juist om het tot ontwikkeling te brengen. In een kolonie schijnen de zaken anders te liggen.

De gevangenneming van den vorst van Boni door luitenant Eilers is 'n heele stap tot den vrede in het in beroering zijnd gedeelte van Celebes.

Hoogst onverwacht en des te pijnlijker trof het bericht van den moord op den onderluitenant Meezen en negen inlandsche minderen door een bevriend geacht hoofd, waarvan luitenant Christoffel, hier te lande met verlof, zegt: niet te kunnen begrijpen welke beweegredenen den man tot zulke daad kunnen hebben geleid, die herhaaldelijk van zijne vriendschappelijke gezindheid tegenover het gouvernement deed blijken. Wij zien zeer benieuwd uit naar nadere berichten omtrent dit betreurenswaardige voorval, dat, waar de daad uitging van een, volgens luitenant Christoffel, invloedrijk hoofd, noodlottig blijken kan voor de rust in 'n groot gedeelte van het nu zoo goed als gepacificeerd gewest der Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Uit Indië kwam ook het bericht, dat de telegrafische verbinding tusschen Balik Papan en Makassar is tot stand gekomen. Men weet, dat de kabel tusschen de plaatsen is gelegd door de *Telegraaf*, ex-*Podbielsky*, voor de kolonie aangekocht om als kabelschip te dienen.

Den 2en dezer zal Mr. J. A. Nederburgh in het Indisch Genootschap het onderwerp der rechtspraak in Indië inleiden. De discussie over de o. i. niet onaantastbare, door den inleider te verdedigen stellingen kan interessant worden. Het geldt hier toch 'n strijd tusschen idealisme en praktijk. Als het van ons afhing, zou de laatste het winnen, want de offers voor het eerste zouden wel eens een machtige kapstok kunnen blijken voor de economische ontwikkeling der kolonie. Uitbreiding van de rechterlijke macht in Indië achten wij in de gegeven omstandigheden al evenmin gerechtvaardigd, als eenige andere uitbreiding in de verschillende diensten. Men houde rekening met de financiën van 'n land, en gelijk wij tevoren reeds bij 'n andere gelegenheid opmerkten, men trekke geen vergelijkingen tusschen 'n land als Nederland, waar per hoofd door de bevolking *f* 32 in de bestuurskosten wordt bijgedragen, en Indië, waar per hoofd nog geen *f* 4 wordt opgebracht. Men verhooge eerst de draagkracht der kolonie en laat ons dan over wenschelijke verbeteringen praten, die alle op de betaling van zooveel meer uitloopen.

Den 12n December houdt Dr. H. Blink, daartoe aangezocht, in de afdeeling Utrecht der Maatschappij van Nijverheid een voordracht over de economische ontwikkeling van Indië in de laatste eeuwen, zooals hij den 30sten dezer voor de 's Gravenhaagsche Afdeeling dier zelfde Maatschappij deed. Het is een zeer verblijdend teeken, dat in de laatste tijden meer en meer koloniale onderwerpen in de verschillende vereenigingen aan de orde worden gesteld.

In de rubriek Oost-Indische Berichten van het vorig nummer van ons blad werd uit de *Locomotief* het een en ander overgenomen over de beweging onder de Chineezen in ons Indië.

In verband daarmede verwijzen wij naar de belangrijke artikelen over dit onderwerp in eenige nummers van *De Telegraaf* van medio September jl. en nemen wij uit dit blad van 28 Sept. het volgende over:

»Thans, terwijl Rusland, verzwakt, vrede heeft moeten sluiten, terwijl het aantal denkende Chineezen — vooral zij, die in den vreemde »nederzettingen« hebben, beginnen te bevroeden, wat regeering, recht, vrijheid, vaderlandsche liefde beteekent — zich op belangrijke wijze vermeerdert en het hervormingstijdperk van 1898 toont, niet zonder vrucht te zijn gebleven, begint een sterke geest van toenadering zich te openbaren tusschen China en Japan.

Deze geest wordt bevorderd door het panboeddisme, door de ethische grondbeginselen der beide volkeren, en door de overeenkomst der teekens voor de schrijftaal, welke het mogelijk maakt, dat Japansche geschriften doordringen tot gedeelten van China, waar de bevolking nog niets van Europa of van Amerika af weet.

Innige vriendschap bestaat tusschen de beide volkeren geenszins, maar, terwijl Japan reeds sedert lang begrijpt, dat het zijne politiek van „Azië voor de Aziaten" niet kan vervolgen op den duur zonder met China hand in hand te gaan, of het in zijne macht te hebben, ziet China op naar de aureool der overwinning van den mikado en begint het te beseffen de gemeenschap van belangen welke er tusschen Tokio en Peking bestaat.

Het zou zeer nuttig zijn, indien deze beweging nauwlettend te Buitenzorg werd bestudeerd en gevolgd. Bekommert men zich in Nederland over de vraag, of er aan de algemeene secretarie mannen werkzaam zijn, die tot een en ander lust, tijd en bekwaamheid bezitten?

Antwoord: O, neen. Over dergelijke dingen bekommert Nederland zich nooit voordat het te laat is.

Uit de Pers. Banka tegenstrijdigheden. *N. R. C.* van 21 Nov. ll. Turksche handel in Indië. *N. R. C.* Exploitatie Oembilinkolen. *Alg. Hbl.* van 24 Nov. jl. Indië en Nederland. *U. Dagbl.* van 23 en 24 Nov. ll. Duitschland en Nederland *Amst.* van 26 Nov. ll. Dumdums *Vaderl.*

In de *N. R. C.* van den 21n November ll. wordt naar aanleiding van de gewisselde stukken over Banka gewezen op verschillende tegenstrijdigheden. Zoo wijst het blad op het feit, dat de aanvankelijk lager geraamde productie voor dit jaar geweten werd aan moeielijkheden om de noodige werkkrachten te bekomen. Sedert bleek plotseling die productie toch mee te vallen zonder dat er van 'n betere aanvulling werd gewaagd. Nog op andere zaken wijst het blad, om dan te besluiten met de opmerking, dat het bestuur nu niet meer moet aankomen met de voortreffelijkheid van het ambtenaarsbeheer.

De correspondent te Konstantinopel van genoemd blad vestigt de aandacht op de ontwikkeling der directe handelsbetrekkingen tusschen Turkije en Indië, door toedoen van den Turkschen consul-generaal Bassim-bey te Batavia die er in slaagde daar twee Maatschappijen op te richten uitsluitend onder Moslims, en zich sterk maakt, den invoer van turksche artikelen daar en op andere plaatsen in het Verre Oosten te kunnen opvoeren tot 'n totaal van $12\frac{1}{2}$ millioen turksche ponden, waarvan $\frac{1}{2}$ millioen alleen aan water uit de Kara Hissar bronnen.

Het *Alg. Hbld.* meent in haar nummer van den 24en Nov. l.l., dat het vierde rapport van den heer Cluysenaer in zake afvoer der Ombilin kolen, waarin de kortere weg door den Soebang pas als kostbaarder, wat het vervoer betreft, dan de langere door de kloof van de Aneh, wordt afgekeurd, nog niet is weerlegd.

Een welbesteed leven.

Hebben wij er reeds den nadruk op gelegd, dat de Genie-officier van Zuylen, altijd met hart en ziel soldaat is geweest, zóó zelfs, dat hij gepensioneerd zijnde er nog steeds een eer in stelde, bij feestelijke gelegenheden ten hove, ook in het buitenland, in militair uniform te verschijnen, dit ook aan had, toen hij 1 October 1896 ten tweeden male in het huwelijk trad en in zijn testament te kennen gaf, dat hij »*als soldaat*" wenschte begraven te worden, — niet uit ijdelheid, zooals kwaadsprekers, die den in het dagelijksch leven zoo beminlijk eenvoudigen en bescheiden man niet van nabij kenden, soms klakkeloos beweerd hebben, omdat zijn kranige figuur in den wapenrok het best tot haar recht kwam, — doch uit oprechte liefde en hoogachting voor het door hem bekleede ambt, evenzeer ging hij met hart en ziel op in het ingenieurs-vak, dat hij door gestadige studie tot in de kleinste bijzonderheden bijhield. Bood zijn 26jarige loopbaan in de tropen hem menige gelegenheid om praktisch het vak te beoefenen, telkens gedurende zijn buitenlandsch verlof wist hij tevens zijn tijd ook in dit opzicht zoo nuttig mogelijk te besteden, niet alleen door het bijwonen der belangrijkste wetenschappelijkste bijeenkomsten, maar ook door zich praktisch menige nuttige kennis eigen te maken; zoo ging hij, om slechts enkele bijzonderheden op te noemen, bij Degousé en Laurrent te Parijs, de knapste fransche put-boorders uit die dagen, in de leer, en nam als gewoon arbeider deel aan een belangrijk werk, dat deze firma in Champagne uit te voeren had, stelde zich persoonlijk in betrekking het de firma Decauville, de uitvinders van het smalspoor-systeem, dat op zijn aanbeveling later ook in Indië werd aangewend, deed mee aan verschillende proefnemingen, die in Frankrijk met de balon-captif als verkenningsmiddel in oorlogstijd werden genomen, volgde, zooals wij in het vorige hoofdstuk gezien hebben, alles wat ook in het buitenland met het woning-vraagstuk in verband stond, hield daarbij altijd een open oog en een warm hart voor de belangen der minst goedbedeelden in onze maatschappij, en bleef mede zijn aandacht wijden aan velerlei, dat op industrieel en economisch gebied met het vak in verband stond, getuige o. a. een der vraagstukken, die in de laatste jaren op koloniaal gebied weêr op den voorgrond zijn getreden, de loonende exploitatie der Ombilin-steenkolenmijnen, tot welker ontginning eindelijk van Staatswege werd besloten, twaalf jaren ongeveer nadat het eerste rapport Cluysenaar het licht had gezien omtrent deze quaestie, van welker oplossing men eens alle heil verwachtte voor het betrokken gewest ter Sumatra's Westkust.

Men weet, dat het resultaat beneden de verwachtingen bleef, en het is daarom zeker niet van belang ontbloot, hier »*Een laatste Woord*« van *G. E. W. L. van Zuylen* aan te halen, 1 Juni 1887, vóór het Kamerbesluit in het licht gegeven, tot waarschuwing tegen een verijlde beslissing; een laatste woord, waarin wij het volgend overzicht vinden van de geschiedenis, betreffende de *richting* van den spoorweg ter Sumatra's Westkust tot op het tijdstip, waarop de volksvertegenwoordiging hare sanctie hechtte aan de regeeringsvoorstellen, die tot den tegenwoordigen toestand leidden:

»I. Na eene opname en een veeljarig onderzoek komt de ingenieur *J. L. Cluysenaer* in 1876 tot het besluit, dat de afvoerweg voor de kolen van het Ombilien-veld, in verband met de ontwikkeling der Padangsche Bovenlanden, en ook in verband met de mogelijkheid eener verdediging, *moet* plaats hebben *direct* naar de Brandewijns- of naar de Troessanbaai. Hij schrijft een dik boekdeel om dit aan te toonen en is daarvan zóózeer overtuigd, dat het terrein tusschen Padang-Paudjang en Padang zelfs niet wordt opgenomen.

»II. Na eene studie der stangenbanen en oordeelende, dat de toepassing dáárvan alleen door de Aneh-kloof financiëel mogelijk is, schrijft hij in 1878 een nieuw rapport, waarin hij voor den afvoer der steenkolen nu den weg over Padang-Padjang aanbeveelt. Slechts noode echter ziet hij af van de *voordeelen*, die de richting over *Soebang* voor de ontwikkeling van Sumatra's Westkust aanbiedt; op blz. 99 van zijn rapport zegt hij daaromtrent:

»De *nadeelen* der nieuwe lijnen (over Padang-Pandjang) zijn evenwel betrekkelijk gering, tegenover de groote voordeelen der uitvoering.«

»III. Middelerwijl (1882) wordt door de heeren *Quarles* c. s. aangetoond, dat het volgen der oude richting de Greve, het mogelijk maakt om met tandradbanen den weg over *Soebang* te nemen en dus de *voordeelen*, door velen en ook door den heer *Cluysenaer* in die richting gezien, voor Sumatra's Westkust te behouden. Zij vragen in dien geest concessie.

»IV. In 1884 verschijnt eene nieuwe nota (IVe) van den ingenieur *J. L. Cluysenaer*, waarin door formules wordt aangetoond, dat het tracé-*Quarles* bij ruimen aanvoer van kolen financiëel nadeeliger is, dan het tracé door de Aneh-kloof en dat de kortere spoorweg in aanleg niet voordeeliger is als de langere. Wat echter het meeste moet verwonderen, de *nadeelen* die vroeger de afvoerlijn *Padang-Paudjang* uit een algemeen economisch en uit een defensie-oogpunt aankleefden zijn bij de latere beschouwingen van den heer *Cluysenaer* in voordeelen veranderd!?

»De ingenieur der heeren *Quarles* c. s. schrijft eene wederlegging dezer IVe nota en door het consortium wordt verzocht *om ook die wederlegging met de nota te doen drukken.* Aan dat verzoek wordt echter door den Minister geen gevolg gegeven.

»V. Eene aanbesteding der kolen-ontginning *met spoorweg door de Aneh-Kloof* wordt aangekondigd (1886), doch na discussiën in de Tweede Kamer weder ingetrokken.

»VI. Het voorstel tot staatsaanleg van spoorwegen ter Sumatra's Westkust wordt gedaan (1887), waarbij de Minister zeer natuurlijk aan de richting door de Aneh-Kloof vasthoudt en *de economische gronden der IVe Nota van Cluysenaer* gebruikt om die richting aan te bevelen. De ingenieur *IJzerman*, die den minister dient als technisch adviseur, bestrijdt de richting *Soebang* thans niet door formules, doch door de verklaring dat *Richenbach, Abt* en anderen de grootere hellingen dan 0.06, die in eenen spoorweg over de pas van Soebang zullen voor-

Het *Utr. Dagbld.* wijdde onlangs eenige hoofdartikelen aan onze marine en aan 's lands financiën Het blad wijst er op, dat onze zeemacht niet in overeenstemming is met de positie, die wij in de volkerenrij voornamelijk als koloniale mogendheid innemen, en geeft om tot de gewenschte verbetering te komen het middel eener leening aan de hand. Andere landen leenen ook wel voor zulke doeleinden.

De toestand van 's lands financiën acht het blad zorgeisschend met betrekking op onze koloniën. Die versterking der marine, en de uitgaven voor de economische ontwikkeling van Indië noodig, doet het blad naar het bekende middel van den verkoop van een deel onzer bezittingen grijpen!!

In de *Amsterdammer* van 26 Nov. l.l. betoogt S., dat het nu maar uit moest zijn, met de onzekerheid in onze buitenlandsche staatkunde met het drijven om steun te zoeken bij Duitschland voor het behoud van ons koloniaal bezit. Wij hebben, volgens hem, niet anders dan te winnen door te toonen, dat wij Nederlanders willen zijn en blijven.

De berichten in de indische bladen over de vervorming der kogels in de patronen tot 'n soort *dum-dums* hebben het *Vad.* aanleiding gegeven om er luitenant Christoffel en 'n ander officier op uit te hooren.

De eerste verklaarde zulks nimmer door zijne ondergeschikten te hebben zien toepassen, die hij geleerd had vooral op de sabel te vertrouwen bij het handgemeen; terwijl de tweede zeide, de zaak op zichzelf af te keuren, maar toch begrijpelijk te achten van het standpunt van den minderen militair, die daartoe buiten weten van zijn meerdere moet overgaan, daar de kogel van het nieuwe geweer inderdaad den vijand niet onmiddellijk buiten gevecht stelt.

In de *Kroniek* van den 25en November ll. betoogt de heer Tak, dat de democratie Indië redden moet. Zooals wij 't reeds bij den aanvang van dit overzicht uitdrukten, hopen wij daarentegen, dat onze Indiën hunne redding te danken zullen hebben aan de daadwerkelijke belangstelling van het geheele Nederlandsche volk.

Oost-Indische Berichten.

De *Javabode* deelt mede, dat den *resident Ballot* een uitgebreide taak wacht, indien 't komt tot invoering der nieuwe **regeeringsmaatregelen ter Sumatra's Oostkust:**

1°. wijziging der contracten met 't zelfbestuur, bedoelend oprichting van landschapskassen en ontlasting van de landskas.

2°. Het maken tot gouvernements-onderdanen van vreemde Oosterlingen en vroegere gouvernements-onderdanen, die door het verblijf in Deli sultans-onderdanen geworden zijn.

3°. Afstand van den grond op Sumatra's Oostkust, waarop de hoofdplaatsen zijn gevestigd, waardoor de mogelijkheid wordt geschapen den rechtstitel te verzekeren van gebouwde eigendommen, die nu als roerend goed behandeld worden.

Het sub 2 genoemde drijft op de bedrijfsbelasting en de rijtuigbelasting. Punt 3 opent de gelegenheid hypotheken te vestigen. De verponding zal denkelijk f 20.000 opbrengen.

Verder heeft het opperbestuur voorgesteld de invoering eener zakelijke belasting op de tabak, zich richtend naar de zuivere opbrengst, waarvan $5\frac{1}{4}$ pct. zou geheven worden. De opbrengst dezer belasting zou vermoedelijk 5 ton bedragen, met de overige te zamen 8 à 9 ton.

Een Raad van Justitie wordt urgent geoordeeld. De leden zullen aanvankelijk tevens magistraten zijn, waardoor de controleurs gelegenheid en tijd krijgen op te treden als inspecteurs van den arbeid. Deze zouden komen te vervallen. De uitgaaf f 72.000 zou daardoor verminderd worden tot f 30.000. Voorstellen zijn aanhangig tot opheffing van de afd. Bengkalis.

Er wordt een nieuwe afdeeling Siak gesticht, waarbij de Rokanstreken worden ingedeeld. Goenoeng Sahilan zal in telefonische gemeenschap worden gebracht met Pajacombo. De vaste wal van Oost-Sumatra zal worden opengesteld voor den landbouw door Chineezen.

Aanhangig zijn verder opheffing van de slavernij en de regeling van het muntwezen.

Het door ons gecursifeerde wordt door de *Deli Crt.* terecht als „*goed nieuws*" begroet, waar zij reeds zoo dikwijls in hare kolommen de onafwijsbare noodzakelijkheid er van bepleitte, o.a. laatstelijk weder in de No. 241—243 van 13—17 October j l. naar aanleiding der welbekende zaak-Mühlenfeld, welke toen na een driedaagsche zitting door den Raad van Justitie te Batavia werd beëindigd. Die hoofdadministrateur der Tabaks-Mpij. Silau in Assahan was nl. door den Ass.-Resident beschuldigd van dertien malen verschillende contract-koelies te hebben doen opsluiten en gevangen houden, in plaats van deze op te zenden naar den rechtsprekenden magistraat, op 41 K.M. afstand, hetgeen dikwijls zoo goed als ondoenlijk schijnt te zijn. Opmerkenswaardig is hierbij, dat verscheidene Java-bladen, die een paar jaar geleden aan de z.g. antiplanters-campagne deelnamen, thans inzien, dat de administrateurs door gebrek aan voldoende beschermingsmaatregelen van gouvernementswege, soms nood gedwongen onwettig handelen moeten, hetzelfde euvel, waaraan ook de binnenlanden van Java nog maar al te veel mank gaan, hetgeen ook daar tot gevolg heeft, dat op verschillende ondernemingen, véél meer dan men wel vermoedt, nog door den machthebbenden Europeaan dikwijls op minhumane wijze zelf rechtgesproken wordt.

En waar door het *N.-I. Nieuws v. d. Dag* werd berekend, dat de rechtskosten dezer zaak 6 à 7000 zouden beloopen, welke beklaagde niet in staat is te betalen, zegt de heer *v. Geuns* hoofdredacteur van het *Soer. Hbl.* in zijn „De Week" van 14 October jl. „Voor viermaal dit bedrag heeft men een raad van Justitie te Medan!"

Het *Nieuws van den Dag v. N. I.* heeft wel wat af te dingen op 't geen de *Javabode* mededeelde omtrent de plannen der regeering, ten opzichte der reorganisatie ter Sum. Oostkust, en zegt o.a.:

»De regeering is er zich volkomen van bewust, dat het bedoelde gewest met een overschot van 3½ millioen gulden 's jaars reeds zeer gunstig afsteekt bij andere buitenbezittingen, maar evenzeer, dat aan den fiscus — in verhouding tot de draagkracht der ingezetenen van allen landaard, voornamelijk van de inlandsche vorsten en de tabakmaatschappijen — nog bij lange niet wordt opgebracht, wat hem in billijkheid toekomt. En waar in het algemeen het streven er op gericht is, de buitenbezittingen meer te doen bijdragen in de algemeene uitgaven, om de inlandsche bevolking van Java en Madoera wat te kunnen ontlasten, daar spreekt het toch wel van zelf, dat men eerst aanklopt bij wie het breed laten hangen. En dat zijn dan de zelfbesturende inlandsche hoofden, die enorme inkomsten genieten, eensdeels uit aan particulieren afgestane concessiën van land- en mijnbouw en bosch-exploitatie, anderdeels uit schadeloosstellingen van het gouvernement, nog vermeerderd met de opbrengst hier en daar van directe belastingen van hunne onderdanen en van verschillende pachten. Met een enkele gunstige uitzondering wordt al dat geld verdaan aan dwaze uitgaven als volkomen nuttelooze hofambten, lijfwachten en idiote uniformen, »matjam kaiser Germany« en zoo, terwijl voor het volk zoo goed als niets wordt gedaan. Sedert een kwart eeuw zetelt te midden dier vorstenparodiën een nederlandsch resident, die vlak bij een zoo uitnemend voorbeeld heeft aan zijne engelsche collega's aan den overwal, die de maleische radjas wel onder zoodanige pressie weten te houden, dat zij voor hun land wat doen. Dat kan in een nederlandsche kolonie even goed, als men maar wat meer zelfbewustzijn durft te hebben en dus moet het. Er zijn van die rois fainéants, met jaarlijksche inkomens van meer dan drie ton gouds, waarvan zonder schroom een vierde gedeelte kan worden opgeëischt om te worden ten koste gelegd aan hun eigen land en daarmede de rijksuitgaven te verlichten.

In de tweede plaats komt aan de beurt om mee te betalen de inlandsche geëmigreerde bevolking, die in de zelfbesturende staatjes overal onze ambtenaren ziet, scholen en gevangenissen vindt, rechters en politie, maar nòch heerendienst, nòch verplichte kofficcultuur, nòch geldelijke belasting. Dit veroorzaakt het uitwijken naar Deli van duizenden West-Sumatranen en die toestand kan ook niet langer gehandhaafd worden met het oog op de Bataks in de bovenstreken en aangrenzende landstreken, van wie wel directe belastingen worden of zullen worden geheven. Dat instellen van landschapskassen mogelijk is, is bewezen in Batoe Bahra en in het algemeen zijn de vorsten, die er niets bij te verliezen hebben, er wel toe te vinden.

En dan de tabaksplanter. Ook de tabaksondernemingen verkeeren in een bevoorrechte positie, daar zij vrij zijn van de verpondingsbelasting, terwijl in de patentbelasting geen progressie is waar te nemen, en daarom is 't alleszins billijk dat ook zij worden getroffen door een zuivere opbrengst-belasting van den bodem van 5¼ percent.

Als oorzaak van een nieuwe **werkstaking** der opgezetenen, thans van 't Djokja'sche huurland **Dadàpan**, wordt door de midden-Javasche bladen opgegeven, dat de beheerder *van den Berg*, een *bekèl* een bemerking zou hebben gemaakt over de grondbewerking. De bekèl zou hem toen een brutaal antwoord hebben gegeven, waarop de beheerder hem een klap met zijn stok zou hebben toegediend.

Daarop zou de heer *van den Berg* door dien bekèl aangevallen zijn, die hierbij door een kameraad geholpen werd. Toen zij den Europeaan echter niet baas konden worden, zouden nog twee inlanders er bij zijn gekomen en zouden zij gezamenlijk den beheerder op den grond hebben geworpen.

Bij deze worsteling zouden de hoed en de stok van den heer *van den Berg* weggerold zijn, welke voorwerpen door de inlanders werden opgeraapt en medegenomen. Vervolgens zouden zij het op een loopen hebben gezet en de desa's zijn ingetrokken, de menschen aansporende, om met hen in de stad te gaan klagen, waaraan velen gevolg zouden hebben gegeven.

Meldden wij onlangs het denkbeeld door een officier der Chineezen te Batavia aan de hand gedaan, om de **speelpacht af te schaffen**, thans kunnen wij mededeelen, dat deze stem in de Indische woestijn heeft weerklank gevonden in Perak. Daar is het *Foe Tjoe Tjoen*, de invloedrijkste mijneigenaar uit die streek, die zich vierkant tegen de dobbelzucht schrap zet. 't Zonderlingste van het geval is, dat de achtenswaardige Chinees zelf de pachter der spelen is.

Het is in Perak gekomen tot een petitie aan den gouverneur, onderteekend door tal van Chineezen en waarvan de speelpachter zelf de geestelijke vader is. Een vertegenwoordiger van de *Times of Malay*, die van het geval niets begreep, vroeg Foe Tjoe Tjoen om een onderhoud, waarna het volgende gesprek plaats had, dat wij uit het blad vertalen:

»Waarom wenscht ge de speelpacht afgeschaft te zien?«

»Omdat wij overtuigd zijn dat het dobbelen de ondergang is van de Chineezen, zoowel hier als in de Straits.«

Indien het gouvernement overging tot afschaffing van de speelpacht, welk voordeel zouden de Chineezen dan daarbij hebben?

„Het zou een zegen zijn voor de gemeente. Er zullen minder misdaden plaats hebben en de bevolking zou er beter aan toe zijn. Meer mijnen zouden in het land geopend, meer grond beplant worden en de Chineezen zouden hunne familieleden uit China laten overkomen om zich hier te vestigen."

„Maar als de speelpacht afgeschaft werd, zoudt gij dan niet bang zijn voor opstootjes?"

„Neen. Dobbelen is heel iets anders dan opiumschuiven. Ontneem een schuiver zijn gewone dosis opium en hij zal oproerig worden, omdat hij lijdt. Mijn opinie is dat men binnen drie maanden zich bij den nieuwen toestand zal neergelegd hebben. Ik voor mij ben voornemens, 't dobbelen op mijn ondernemingen te verbieden."

„Men zegt, dat Chineezen geboren dobbelaars zijn. Is dat zoo?"

„Voor-dat zij in Perak kwamen, wisten de meesten niet wat dobbelen was."

„Heeft u wel eens gespeeld?"

„Ja."

„Hoe denkt u over het spel?"

„Mijn opinie is, dat dobbelen meer onheil sticht dan het innemen van vergif. Een man, die door middel van vergif zelfmoord pleegt, richt alleen zichzelf te gronde, maar de dobbelaar ruïneert bovendien zijn familie en betrekkingen. Tal van bankroeten in de Maleische staten en Perak zijn slechts het gevolg van dobbelen."

„Wat is de voornaamste oorzaak der misdaden in de verbonden Maleische staten?"

„Ongeveer 80 pct. spruiten voort uit dobbelen. Al wat ik aan de pacht verdien, besteed ik aan weldadige doeleinden. Ik ben overtuigd dat het in bezit houden van dergelijke winsten ongeluk aanbreng."

„Veronderstel, dat de Regeering de speelpacht zou wenschen af te schaffen, zoudt ge dan vrijwillig van uw rechten afstand doen."

„Ja."

Zoo nobel als hun Peraksche collega, zullen de speelpachters hier in Indië wel niet zijn, meent de *Semarang. Crt.*

En de heer *van Emmerik*, die in zijn *Witte-Kruis-Blad* van September j.l. ditzelfde bericht overneemt, voegt er nog aan toe: „Moge deze Chinees tot het ethische punt komen, dat hij zijn handen in het geheel niet meer wil bevuilen met de ellendige dobbelpacht, misschien zal zijn voorbeeld dan aanstekelijk gaan werken op de velen, die middels loterijen speculeeren op de dobbelzucht der menigte."

Belasting der Inlanders Sum W.-Kust. Naar de *Sum.-Bode* verneemt, heeft te Padang Pandjang een der larashoofden dier afdeeling op de mededeeling van den gouverneur, dat in 1906 de zooveel besproken belasting zou worden ingevoerd, verlof gevraagd, om daaromtrent eenige opmerkingen te maken, in verband met het »*plakkaat pandjang.*«

Dit zou echter door den gouverneur zijn geweigerd en is bedoeld hoofd nu voornemens bij den gouverneur-generaal audientie aantevragen.

De heer **W. I. K**. bespreekt in het *N. v. d. D. voor N.-I.* van 25 Oct. j.l nogmaals het gezagstelsel op S. *W.* K. en is 't volstrekt niet eens met de denkbeelden van den heer *Mr. Smits* te Padang, wat de **onaantastbaarheid** betreft van het familiegoed: **de harta poesaka**. Hij meent dan ook te hebben aangetoond, dat, volgens de adat,, volgens de rechtsopvattingen — als men slechts aan dit laatste woord niet de beteekenis hecht, eigen aan het Europeesche begrip — de familie aansprakelijk blijft, ook voor de individueele schulden van den *kamanakan.*

Zeker, er zijn familieschulden en individueele schulden volgens den schrijver, maar die onderscheiding heeft alleen zin in den boezem der familie, niet daarbuiten, niet bij den, buiten de familie staanden, schuldeischer.

Door een der laatst uitgevaardigde gouvernementsbesluiten, schijnt een begin van uitvoering te worden gegeven aan de **emigratieplannen** naar de Lampongs, die verleden jaar door de Tweede Kamer zijn goedgekeurd.

Wel niet in den vorm, zooals ze toen werden aangenomen, toen toch werden gelden toegestaan voor de transmigratie *op Java*, door 530 gezinnen, uit de Kedoe over te brengen naar het zuidelijk deel van Banjoewangi. Toen werd zelfs de emigratie naar de Lampongs afgekeurd, en werd er voor gewaarschuwd, dat veel tact zou worden vereischt, om botsingen met de bevolking te voorkomen.

Niettemin, de proef met de emigratie naar de Lampongs werd toen toch ook in uitzicht gesteld, al achtte de Minister het niet waarschijnlijk dat die reeds in dit jaar zou worden genomen.

Maar waar blijft dan de transmigratie der 530 gezinnen naar Banjoewangi, die toch ook door de Kamer werd goedgekeurd, vraagt het *N. v. d. D. v. N. I.*, vergetende dat twee verschillende ministers niet geheel dezelfde denkbeelden en inzichten hebben. (Zie de jongste begrootings-debatten hieromtrent der Tweede Kamer).

Aan het verslag over **Lombok** over de maand September werd het bericht ontleend, dat in 't laatst dezer maand te Selong werd vernomen, dat een longboot, bemand met 4 Chineezen, op de kust van Soembawa bij het eiland Boenjingkarat, door een Mandharees, geholpen door eenige Bandjau's, zou zijn uitgemoord. De verdachte, die alle schuld ontkende, bevond zich te Selong reeds in hechtenis.

Voorts dat de stand der tweede gewassen overal gunstig is en de irrigatiemiddelen in goeden staat bleven.

Gedurende de verslagmaand werden uitgevoerd aan gepelde rijst 44443 picols, aan ongepelde 367 en aan copra 8548 picols. Er werden ingeklaard 106 en uitgeklaard 102 schepen. Het opiumdebiet bedroeg f 60.68.46.

Naar 't *Bandjer. Nbl.* verneemt, is de controleur van Beraoe, E. W. F. van Walchren, voor de 2e maal naar het **Apokajan**-gebied op reis gegaan. De tocht werd aangevangen te Tandjong Seilor.

Uit **Atjeh** komen steeds berichten die er op wijzen, dat er nog onophoudelijk gevochten wordt. Verschillende patrouilles moesten hier en daar weder vijanden neerleggen, o. m. in het Pedische, terwijl twee maréchaussées, belast met de dekking van wegwerkers, over **den Boer ni Poepandji**, in 't Laoet Tawarsche, door twee z. g. bevriende kampongbewoners verraderlijk werden aangevallen, met 't gevolg dat een hunner sneuvelde en de andere zwaar gewond werd.

De Atjeh-correspondent van de *Nieuwe Crt.* schrijft o.m.:

»Over het tijdvak 16—20 October valt ter Noord- en Westkust in den politieken toestand alles behalve vooruitgang te constateeren. Er werden in dien korten tijd daar en in den omtrek van het Tawarmeer ver over de 100 mannen doodgeschoten en een paar dozijn gevangenen gemaakt. Ook zijn veel vuur- en andere wapens afgenomen.

In het Boven-Singkelsche gaat de toestand echter zienderoogen vooruit. Dit wil niet zeggen, dat er minder vijandelijkheden worden gepleegd; want na het uitwijken van den radja van Batoe-Batoe met zijn familieleden en aanhang, is er van de zijde der bevolking geen vinger uitgestoken naar de patrouilles. Maar met vooruitgang wordt hier bedoeld, — wat wij zoo graag van alle streken van Noord- en Centraal-Sumatra zouden willen melden, — een economische opleving; ja een bloei zooals hier waarschijnlijk nimmer is gekend.

Dit voor een door ons bestuurd gebied hoogst merkwaardig verschijnsel is het gevolg van het in het laatste drie-kwart jaar geheel onbelemmerde verkeer op de Singkelrivier. Het aantal prauwtjes neemt dan ook snel toe en Singkel zelf profiteert veel van den verhoogden aanvoer van boven. Dit alles, niettegenstaande de padi door bandjirs gedeeltelijk is mislukt en de boschproducten slechts lage prijzen halen.

Men behoeft zich van de hier ontstane welvaart geen overdreven voorstellingen te maken. Naar de schatting van ons, westerlingen, zijn de inkomsten der bevolking nog maar zeer bescheiden; doch dat weinige is voor een Dairi-bevolking betrekkelijke overvloed.

De consequentie van de onderwerping van Atjeh is nu eenmaal ook die van geheel Centraal-Sumatra. Men bereikt het eene niet zonder het andere. Dat men dan echter wat men doet ook goed doe.

Het is nog niet lang geleden, dat de grootste optimisten er voor terugdeinsden dit uit te spreken. En toch: men moge het betreuren, dat aldoor maar bloed moet worden vergoten en maar geld opgeofferd, — omstandigheden, machtiger dan de wil der menschen, plaatsen ons voor de ijzeren consequenties.

Daarmee — het moet worden erkend — wordt ook onevenredig veel gevergd van 's lands geldmiddelen. Maar indien men hier het financieele het zwaarst laat wegen, dan staat ons een ontzettend débâcle te wachten. Dan is zelfs de mogelijkheid niet uitgesloten, dat het resultaat van de laatste tien jaar geheel teniet gaat.

. . . .

Zooals thans de troepen gelegerd zijn, bij kleine detachementen ver uit elkaar gerukt, is er niet zoo heel veel durf noodig voor de vijandig gezinde elementen om een bestuursvestigiging een groote ramp te bezorgen. Doch laat het nimmermeer tot zooiets komen, dan behoeft men toch geen groot strateeg te zijn om in te zien, dat een 80 man marechaussées met hun commandant geen heele provincie Noord-Brabant, en vaak nog uitgestrekter gewest — dicht begroeid, zonder wegen, daarbij nog een complex van bergen en ravijnen — tot een behoorlijk gecontroleerd er bestuurd gebied kunnen maken.

Zoodat dergelijke zuinige pacificatie op den langen duur weer neerkomt op morsen met menschenlevens en geld. Dat is de overdrijving van het mooie systeem in 1898 begonnen!

Doch thans kan er niet alleen sprake meer van zijn eenige millioenen extra op de begrooting te brengen om ineens het bestuur van Centraal-Sumatra flink op de pooten te zetten, maar.... er moet zelfs gewaarschuwd worden voor het invoeren van belastingen, waarvan nog niemand een grondslag kent.

Men handelt niet goed meer in den laatsten tijd!"

Er schijnt ook overigens op Atjeh een zekere **malaise** te heerschen. Aan de *Deli Ct.* ontleenen wij althans, naar aanleiding van een particulier schrijven aan dat blad, het volgende:

„Trouwens ook hier te Kota Radja moppert iedereen, de optimistische geest en de steun van generaal Van Heutsz hebben plaats gemaakt voor een exploiteeren van officieren en troepen, waarbij alleen de sinjo's door den kolonel bruikbaar worden geacht. De oude garde verdwijnt dan ook met den looppas.

Ook de steun in particuliere aangelegenheden, waarmede Van Heutsz ontzettend royaal was, ontbreekt thans, zoodat alles, wat door generaal v. H. met kunst- en vliegwerk is opgedreven, thans op de flesch gaat. Sabang in de eerste plaats, Olehleh en Kota Radja ook. De Atjeh-Handelmaatschij staat zwak, de Atjeh-Hôtelmaatschij idem, twee Europeesch toko's idem, 40 chineesche en andere kedehs zijn reeds gesloten, (waarvan de helft insolvent) enz. enz. In één maand een mooie boel. Wat officier is, leeft zuinig, als ging 't om 't laatste dubbeltje.

»*Un pays mort!*«

Het blad voegt er aan toe, dat, al moge deze voorstelling ietwat overdreven zijn, zij toch een geest teekent, welke thans op Atjeh heerscht en verre van bemoedigend is.

Losse Invallen en Gedachten.

(Aangeboden.)

I. Zeer terecht zeide wijlen kolonel van Zuylen bij een particulier gesprek, kort vóór zijn overlijden: „De G.-G. van Heutsz zou toonen een groot man te zijn, door bij zijne bezuinigingsmaatregelen ook te willen denken aan bezuiniging op het inkomen van den G.-G. zelf."

Over de wijze, waarop dit zou kunnen geschieden werd toen, door gemis aan tijd, niet verder gesproken. De volgende oplossing zou ik in overweging willen geven: Men make eenvoudig eene scheiding tusschen den drager van het ambt en het ambt zelf. De eerste geniet een inkomen van bv. f 3000 's maands; voor het laatste worde van 's landswege eene tegemoetkoming, zij het ook eene zeer ruime, voor de kosten der ambtelijke weelde en representatie, waartoe hij als gezagvoerende autoriteit, vertegenwoordiger van het koningsschap in een Aziatisch land, verplicht is, bestemd. Ten behoeve van den G.-G. wordt gezorgd voor vrije woning (drie paleizen), meubilair, rijtuigen en paarden, adjudanten, personeel, bedienden, vrij reizen enz. enz., met het onderhoud en de bezoldiging van dit een en ander zij een intendant belast; zoo ook hebbe deze de zorg en de administratie der gelden voor feesten, partijen en representatie. Wil de G.-G. nu buiten de hem van landswege geleverde paarden en rijtuigen c.s. nog andere er op na houden, dan moet hij dat bekostigen uit die f 3000, die zijn eigen inkomen vormen.

Zoo ware ook op min of meer gelijksoortige wijze eene grenslijn ten aanzien van alle andere uitgaven te trekken; zijne persoonlijke levensuitgaven betaalt hij uit die f 3000. Komen er ex-officio lieden bij hem te gast, 't zij als logés of aan tafel, dan komen de daaruit voortvloeiende kosten natuurlijk ten laste van het gouvernement, anders van hem zelf, als nl. die gasten vrienden, uitgenoodigden of logés zijn. Is nu het voor den G. G. als niet-privaatman bestemde bedrag bv. 's jaars f 100.000, dan moet hiervan door den Intendant rekening en verantwoording worden afgelegd aan de Rekenkamer met dien verstande, dat bv. bij een surplus van f 15.000 voor het

---

komen, *praktisch* onuitvoerbaar en onvoordeelig achten, voor eene baan met groot vervoer.

»VII. De heeren *Quarles* c. s. weerleggen gemakkelijk de economische gronden van den Minister; zij zouden daartoe evenzeer hebben kunnen aanvoeren datgene, wat *Cluysenaer* vóór 1884 en na eene persoonlijke kennismaking met de belangen van Sumatra's Westkust had geschreven. Zij kunnen zich ook bij de technische uitspraak niet nederleggen, want juist de voortdurende vooruitgang der stangenbaanpraktijk heeft, sedert 1878 en zelfs sedert 1884, de mogelijkheid aangetoond van wat vroeger onmogelijk scheen. Zij wenden zich daarom zelf tot *Roman Abt*, die thans algemeen als autoriteit wordt erkend op het gebied der spoorwegen met steile helling, en van dien ingenieur vernemen zij, dat hellingen zelfs tot 0.1 en meer bij spoorwegen van 1.067 M. spoorwijdte en bij een vervoer tot 700 tonnen daags, noch in aanleg noch in de exploitatie bezwaren geven, en dat integendeel de kortere kolenlijn van 78 KM. over den bergrug die 300 M. hooger is door hem verkieselijk wordt geacht boven de langere van 145 KM., met minder hoogte.

»VIII. Zij brengen hunne bedenkingen over bij de Staten-Generaal, doch dewijl zij in het belang van den Staat en van de particuliere nijverheid niet voor hunne lijn, doch voor de beste lijn de voorkeur wenschen, vragen zij alleen een nader terrein-onderzoek, hetgeen voor beide richtingen toch nog evenzeer noodig is.

»IX. Dit onderzoek kan zonder eenig bezwaar en zelfs zonder belangrijk verlies aan tijd plaats hebben, omdat de ingenieurs voor de opname beschikbaar zijn en zelfs

per draad kunnen worden aan het werk gezet, terwijl middelerwijl met de haven en met de sectie Solok-Moeara-Kalaban kan worden begonnen.

X. Valt het onderzoek uit in het voordeel der lijn over Soebang, dan wordt er voor de exploitatie der mijn op zijn minst één jaar gewezen.«

Wij weten, dat de waarschuwing niet baatte. En is het nu niet te betreuren, dat toenmaals geen voldoende aandacht werd geschonken aan de gezaghebbende stem, die zich voegde bij de vele van dien tijd, welke tot dezelfde conclusie kwamen als de tegenwoordige leider der staatsmijn- en spoorweg-exploitatie ter Sumatra's westkust, die voor een loonend mijnbedrijf, met het oog op afvoer naar de Westkust, aanleg der Soebang-lijn eischt? . . . De cirkelgang terugkeerende tot het eerste uitgangpspunt van den heer Cluysenaer.

Wij vragen: of het particulier initiatief, waarvan toenmaals kolonel van Zuylen, als mede concessie-aanvrager, dus belanghebbende, de bekwame, deskundige woordvoerder was, het niet bij het rechte eind had en wellicht meer tot stand zou hebben gebracht, dan thans, trots een arbeid, waarvoor men in menig opzicht eerbied moet hebben, door den Staat werd bereikt?

Men werpe ons niet voor, dat het hier voor kolonel van Zuylen een »*prêcher pour sa paraisse*« was. Afgezien van de quaestie: »Staat- of particulier initiatief,« drong hij slechts op een onderzoek aan, dat, ware het naar behooren gehouden, zeer zeker hetzelfde resultaat zou hebben opgeleverd, als thans na vele jaren van teleurstellingen.

De heer van Zuylen was toen niet voor de exploitatie door den Staat, zooals wij in vorenaangehaalde brochure bij de uiteenzetting dezer quaestie zien toegelicht; doch niet alleen als belanghebbende in 1887, reeds in 1880 zien wij hem als belanghebbende, ijverende voor de ontwikkeling van Indië, in eene inleiding tot de ontginning der Ombilin-kolenvelden, aan het 33e Nederlandsch Landbouwkundig Congres te Maastricht aangeboden, het volgende opmerken:

»Moet eene zoo voordeelige onderneming onuitgevoerd blijven, terwijl er voor spoorwegen in bijna onbekende oorden, voor tramwegen langs plaatsen met weinig vertier, en zelfs voor panorama's altijd geld in overvloed te vinden is?

»Uitvoering van staatswege is niet te verwachten zoolang niet door de volksvertegenwoordiging wordt ingezien dat ook voor groote buitengewone werken in Indië, leeningen *kunnen* en *moeten* worden gesloten en dat die werken, die dringend noodig zijn voor bestaan of ontwikkeling, moeten worden daargesteld, zonder dat de gewonne begrooting met de kosten daarvan wordt bezwaard.

»Daarenboven, die aanleg van staatswege is in het oog van velen niet verkieselijk, vooral niet in dit geval, waar het niet alleen de daarstelling eener spoorweglijn, maar ook de ontginning eener kolenmijn geldt.

»Aan de particuliere industrie zij dus de taak om spoedig zorg te dragen, dat het schoone en rijke midden-Sumatra tot zijn recht kome en dat Nederland, door den vooruitgang zijner koloniën, vruchten plukke van de *acht tonnen gouds*, die voor het onderzoek van Cluysenaer werden uitgegeven!«

In Maart 1884 schreef hij onder den naam *Eugenio Colonna* hierover een artikel in het *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië.*

(*Wordt vervolgd.*)

EDUARD PELGER,
MAGAZIJN VAN
HEERENHOEDEN
Prinsestraat 39,
1ste huis naast de Brandweerkazerne,
's-GRAVENHAGE.

BLOUSES. **COST. ROKKEN**

A. LANGEMEIJER,
den Haag, Hoogstraat.
Dames- en Kinder-Confecties,
JAPONSTOFFEN.
TAILLE COSTUMES,
gemaakt en naar maat.
ELEGANTE COUPE.
BILLIJKE PRIJZEN.
Eigen Ateliers.
JUPONS. **PEIGNOIRS.**

PRIVAAT- EN CURSUSLESSEN
in TEEKENEN en SCHILDEREN.

Voor **jonge Meisjes, Dames** en **Heeren** met **olie-** en **waterverf** op voorwerpen als: hout, glas, satijn, fluweel, linnen, vuurschermen, kamerschermen, photo's. — Boetseeren met caoutchouc op vazen, bloempotten enz. Brandschilderen op houtvoorwerpen, kussens v. fluweel, laken enz. Sepia borden en tegels. Stilleven en bloemen n. d. natuur enz.

Ruim 200 voorbeelden v. bloemen, landschappen, vogels, vruchten en figuren worden in bruikleen gegeven.

Atelier Weimarstraat 52.
CONSTANCE VAN TRICHT,
Leerares Middelb. Ond. Teekenen.

Photographie
Artistique.
KOENDERS & Cie.
27 Anna Paulownastraat
LA HAYE.
Téléphone 2221.

J. H. STADHOUDER.
Hoofddepôt Brouwerij 't Haantje.
De bieren worden Isobarometrisch getapt. (De meest Hygiënische methode.
Mineraalwaterfabriek 't Haantje.
LIMONADE SIROPEN.
En gros. WIJNHANDEL. En détail
v. Limburgstirumstr. 30.

Magazijn „HET ANKER",

Veenestraat 49, Den Haag.
Telefoon 2491.
Uitzetten en Uitrustingen
voor DAMES en HEEREN,
in alle Prijzen.

Th. A. A. SIMONIS
34 Groenmarkt.
DEN HAAG over de Prinsestraat.

Ledikanten, Spring- Kapok- en Paardenharenmatrassen, etc.
IN GROOTE KEUZE,
BILLIJKE PRIJZEN en SOLIDE QUALITEIT

's-Gravenhaagsche
Crediet-Vereeniging en
Depositokas
Den Haag — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve
f 400.000.

Directie:
Mr. I. B. VAN BERCKEL. — J. L. DIETZ.

Commissiehandel in **Effecten** en **Coupons.** **Credieten** tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito**, in **chèquerekening,** in de **spaarkas.**

Fourneert tegen zeer voordeeligekoersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië.**
Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.

Kantoortijd 9—3 uur.

H. HOLLENKAMP en Co.

Vijzelstraat, hoek Keizersgracht, Amsterdam.
Telephoonnummer 1118.

SPECIAAL ADRES voor de **Levering** van
OOST- EN WEST-INDISCHE UITRUSTINGEN.
alsmede Civiele en Militaire Uniformen.

Bekroond met de **Gouden Medaille,** hoogste onderscheiding, voor ***Uitrustingen voor de Tropen,*** de **Zilveren Medaille** en ***2de Prijs*** voor de ***Gala-, Militaire-*** en ***Civiele Uniformen*** op de Tentoonstelling van MODE en REFORM, September 1905, Amsterdam.

Levensverzek. Mij ARNHEM,
Maatsch. Kap. Eén millioen gulden (volteekend),
sluit levensverzekeringen en lijfrenten op
bijzonder gunstige verzekeringsvoorwaarden
en tegen lage premiën.
Bijkantoor te Batavia: KALI BESAR.

C. HOYNG,
Den Haag. — Utrecht.
Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,
speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

Het mooiste St. Nicolaas-Cadeau!!
KOOPT MEN BIJ
The International Zonophone-Company.
GROOTSTE SORTEERING VAN DE ZOO GUNSTIG BEKENDE
ZONOPHONE-RECORDS.

De duurzaamste en meest klankvolle records der wereld.

Specialiteit „Opera-nummers" à 90 ct. en f 1,80, Platen aan beide zijden bespeelbaar f 1,20 .en f 2,40.

Zeer lieve Baby-records 45 cents.

De origineele Zonophone-machines, compleet à f 25, f 42, f 66 en f 72, waarbij de meest geruischlooze en op alle wereldtentoonstellingen de hoogst bekroonde, die het natuurlijkst de menschelijke stem, alle denkbare muziekinstrumenten, orkesten enz. het duidelijkste weergeven.

ZONOPHONE-NAALDEN zijn de beste.
40 cent per doosje van 200 stuks, 1000 stuks **f 1.80.**
INRUILEN van gebroken of versleten platen.
Verzending door geheel Nederland en Koloniën.

Catalogus op aanvrage gratis verkrijgbaar.

The International Zonophone-Company,
Eenig Adres: **Passage 46,**
DEN HAAG.
MET GROOTE GEHOORZAAL.

Lambert Waterreus,
Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 1447.

Koloniale waren - Comestibles.
Importeur van Indische Ingredienten v/d Rijsttafel.
ONTVANGEN: Honing in de Raat in glazen doozen.
Lemon Cheese jam (Kennemerland).
Rademaker's & Kreapelien & Holm's Eikel Cacao.
etc. etc.

AUG. SAVELKOUL,
Voorheen J. VAXELAIRE & Co.
AMSTERDAM. **BATAVIA.**
SINGEL 429, 31, 33, 35, **hoek HEILIGEWEG,**
AMSTERDAM.
Het eenige adres in geheel Nederland.
Met FILIAAL te BATAVIA „Rijswijk".
Speciale Inrichting voor
INDISCHE UITRUSTINGEN.
UNIFORMEN voor HH. Ambtenaren, Officieren van het O.-I. Leger en Marine.

Door veeljarige eigen ondervinding, tijdens mijn verblijf te Batavia, ben ik in staat alle Kleeding volgens de eischen, voor Indië gesteld, te leveren. Te Amsterdam worden dezelfde gegarandeerde kwaliteiten **Linnen, Drill** en **Khaki Costumes**; alsook speciaal voor de Tropen geschikte **Fantaisie-** en **Ceremonie-Costumes** geleverd, als te Batavia.

Daar hier in Nederland uitrustingen geleverd worden, die in Indië gekomen, totaal onbruikbaar blijken te zijn, (alleen uit gebrek aan ervaring op dit gebied), is eene garantie, zoowel te Amsterdam als te Batavia door mij verstrekt, van zeer groot belang. Door het bestaan van mijn zaak hier te lande, **zijnde dezelfde als die te Batavia,** is het bezwaar van hier in Europa zijn Uitrustingen te koopen opgeheven

Geïllustreerde Prijscourant franco op aanvraag.

Chaussures Françaises et Américaines,
A. KOGELS & ZOON,
PRINSESTRAAT 56. ***TELEFOON 2825.***
Smaakvolle Collectie
Soirée-, Salon- en Dansschoenen.

Vraagt de bekende Sauces en **Uw Leverancier Groenten, Soepen, Zuren van de Firma**
FABRIEKSMERK T&D GEDEPONEERD
TIELEMAN & DROS, Leiden.

H. VAN ROOY,
Amerikaansch- en Fransch Schoeisel.
Bankastraat 4 L, Den Haag,
naast de Melkinrichting „de Sierkan".

VERHUIZINGEN.
R. GLASTRA, Bierstraat 5-5a. den Haag.

MANDEN OF KISTEN GRATIS IN BRUIKLEEN.
BERGPLAATS voor INBOEDELS.

Eerste Nederlandsche
Verzekering-Maatschappij op het Leven en tegen Invaliditeit.
Hoofdkantoor 's-Gravenhage, KNEUTERDIJK 11.
Directeuren:
Jhr. Mr. W. SIX, Mr. H. GOEMAN BORGESIUS en Mr. Dr. W. P. J. BOK.
Adjunct-Directeur: P. DEURINK.

Sluit Levensverzekeringen in alle vormen, Weduwenpensioenen, Studiebeurzen, dadelijk ingaande en uitgestelde Lijfrenten.
Spaar- en Levensverzekeringen zonder geneeskundig onderzoek.
Levensverzekeringen met staking van Premiebetaling bij intredende Invaliditeit.
Invaliditeits-Pensioenen, gecombineerd met ouderdoms-pensioenen.
Bijkantoren te: AMSTERDAM, ROTTERDAM, GRONINGEN, DORDRECHT BRUSSEL, SOERABAJA en PARAMARIBO.

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCHE LLOYD"
Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia
	1905	1905	1905	1906	1906
Wilis †	9 Dec.	21 Dec.	26 Dec.	15 Jan.	17 Jan.
		1906	1906		
Ardjoeno	23 „	4 Jan.	9 Jan.	29 „	31 „
	1906				
Goentoer †	6 Jan.	18 „	23 „	12 Febr.	14 Febr.
Lawoe	20 „	1 Febr.	6 Febr.	26 „	28 „
Ophir †	3 Febr.	15 „	21 „	12 Maart	14 Maart
Gedé	17 „	1 Maart	6 Maart	26 „	28 „
Sindoro †	3 Maart	15 „	20 „	9 Apri	11 April
Salak	17 „	29 „	3 April	22 „	24 „

† 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*
De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 11, ***'s-Hage.***

TWEEDE BLAD van HET KOLONIAAL WEEKBLAD No. 38, Donderdag 30 November 1905.

volgende jaar slechts f 85.000 worden aangevraagd. Kan men het stellen met f 2500 privaat tractement en f 75.000 als Rijkstoelage voor aan het ambt verbonden uitgaven, welnu zooveel te beter. Maar er dient gebroken met het vigeerende stelsel van ééne som 's jaars als één en ondeelbaar bedrag ineens, waarop zoo onevenredig veel kan worden gespaard, zoodat volgens de booze wereld een G.-G. wel eens met f 100.000 overgespaard geld naar huis gaat. Men keere hem een pensioen van bv. f 6000 uit, dan zal hij ook niet van honger omkomen in 't Moederland evenmin als hij in Indië van zijn stokje zal vallen bij een jaarwedde van f 30.000—36.000 persoonlijk. Vanzelf moeten dan alle andere pensioenen ook lager worden en dat is een goede stap vooruit in de richting om de Indische schatkist al is het maar ook betrekkelijk weinig, te ontlasten van het inderdaad angstwekkend hooge bedrag der pensioenen, die telken jare in het Moederland en de Koloniën worden te goed gedaan.

Deze regeling zou het goede hebben, dat waar de G. G. in de aan zijn eigen waardigheid en rang toekomende inkomsten krachtig het snoeimes toonde te kunnen en te willen zetten, hij ook met veel meer recht en succes bezuinigingen door verlaging van hooge en zoo noodig middensoorts-tractementen, wier minimum f 500 à f 600 bedraagt, kan eischen en doorvoeren; ja zelfs verscheidene betrekkingen of colleges inkrimpen in aantal, vele baantjes en ambten zelfs geheel opheffen. Tegen dit laatste en de bezuiniging op tractementen kan in vele gevallen geen principieel bezwaar bestaan, al is het ook voor de betrokkenen minder aangenaam.

Hopen wij, dat de afgevaardigden van Kol en Ketelaar in dezen zin bij de begrootingsdebatten zich zullen doen gelden; dat de eerste zich niet zal laten weerhouden door eene tot verteedering stemmende herinnering aan de uitengemeen hartelijke ontmoeting met den heer van Heutsz, toen hij nog gouverneur van Atjeh was; terwijl de tweede er op kan rekenen, dat hij, nu de tijdsstrooming zooveel democratischer is geworden, veel meer succes zal hebben, als hij weer komt met een voorstel tot bezuiniging van het tractement van den G.-G.; echter op de door mij aangegeven wijze: te scheiden in twee sommen, die bij elkaar f 100000 à f 125000 zouden moeten beloopen. Naar aanleiding van den voorgestelden bouw der paardenstallen op 't Loo — erg onroyalistische booswichten zeggen «paardenpaleizen" — die besproken werden, — kon men in ons Parlement ook deze zaak weer aan de orde stellen; belangstelling is er genoeg voor.

II. Dan zal het ook geen haken en oogen geven, indien weer het voorstel wordt te berde gebracht, dat landsdienaren boven eene bepaalde maandwedde van b.v. f 400, eerste klasse, en de overigen tweede op de mailbooten, misschien ook op de pakketvaartschepen moeten reizen; zoodat jonge juristen, officieren, BB. ambtenaren e. d. samen moeten reizen met Landraad-griffiers, onderwijzers en opzichters v/d. waterstaat; als regel komt de eerste groep voort uit heeren van z.g. «beteren stand", de tweede uit die van «minderen stand", en pleegt de eerste op de tweede veelal neer te zien of gekant te zijn tegen ieder aanraking of kennismaking met deze; degenen echter van de eerste groep, die zulke begrippen huldigen; zijn volslagen ongeschikt, om in de Oost een functie te bekleeden. Zij zijn te eng, te bekrompen en daardoor onbruikbaar; kastegeest en standsvooroordeel kunnen wij in Indië missen als kiespijn; dat is er al meer dan genoeg. En daarom ware die maatregel van klassenafscheiding op de booten volgens een zeker tractement als grens, eer toe te juichen. Het ware zoo'n goede school om breeder denken en ruimere begrippen te krijgen, waaraan waarlijk in Indië geen overvloed bestaat.

Het is een bewijs van weing zelfvertrouwen en getuigt van bizonder weinig bewust zijn van eigenwaarde — „misschien ook omdat in vele gevallen die innerlijke waarde zoo'n schijntje en vernisje is —, dat men van z. g. „beteren stand zijnde" zijn aanzien en prestige in gevaar acht of meent te zullen verliezen door te intiemen omgang, door te veel te fraternaiseeren met lieden van z. g. „minderen stand" en positie; wie dat overwicht of aanzien zoo gauw in gevaar ziet of zoo spoedig meent zijn prestige te verliezen, had à priori niet veel te verliezen en van zulke lieden met zoo weinig innerlijke waarde is Indië allerbedroevendst slecht gediend. Deze zijn het vooral, uit wier mond men het vaakst uitdrukkingen hoort als: „postklerkjes", „postridders", „schoolmeesters" „frikken" en dergelijke; alsof het hooren tot den eenen of anderen stand, het bekleeden van hoogeren of lageren rang, eener betere of mindere goed bezoldigde, meer of minder aanzienlijke positie in den regel als eene persoonelijke eer of schande moet worden aangemerkt: in 95 van de 100 gevallen is het immers eene kwestie van — ja wat?, verstand?, bewaamheid?, karakter?, — neen, niets er van, het is eene bloote *geld*kwestie; een prozaische waarheid maar groot als paasch-os. Ware er op een gegeven oogenblik genoeg geld geweest, dan ware wellicht uit een vaak dronken sergeant der mariniers een bepaald sobere schout-bij-nacht, en uit een balikluiver of pakjesdrager een Gouverneur van Celebes gegroeid. Want aanleg tot bekwaamheden is aangeboren en kan de beroemste academie iemand niet schenken; de Universiteit is voor de meerderheid even goed een dressuur- en praepareer-inrichting als een ambachtschool. Dit zijn wel onaangename en aan veel „heeren" onwelvallige woorden, maar ze zijn waar en juist, onomstootelijk als rotsblokken. Reizen in tweede klassen en desnoods lager voor heeren en dames is eene uitmuntende leerschool, om deze waarheden beter en sneller te leeren inzien; de eerste klas is een der plaatsen, waar men absoluut niet moet wezen, om een ruimeren horizon te krijgen. Voor lieden van reeds hoogen rang, die zoo'n breederen kijk missen, is er van het reizen in de tweede klasse wel niet veel heil meer te verwachten, — dat geef ik gaarne toe — en voor hen is het boter aan de galg gesmeerd; zij hebben meestal 10, 15 en meer jaren dienst achter den rug en geen al te langen tijd meer voor den boeg. Maar voor de jongeren, die nog eene heele toekomst voor zich hebben, is het heel anders, voor hen is het een poos-lang staan op den kouden grond, veel beter beter, dan het verblijf in de bedompte broeikas-atmosfeer der eerste klas, waar vooroordeel en aanmatiging zoo welig tieren.

E. S.

West-Indische Berichten.

Suriname. In het *Algemeen Hbl.* van den 5den October ll. werd tegen het voorstel om 20,000 gld. te bestemmen voor terrein-opneming met het oog op een eventueel doortrekken van den spoorweg voorbij Kadjoe het een en ander in het midden gebracht, waarop *Onze West* van 4 November terecht de volgende opmerking stelde:

«Wij kunnen het blad geen geluk wenschen met dat artikel, hetwelk zeer zeker niet afkomstig is van een der zake kundige.»

Met het oog op het groote belang voor de kolonie verbonden aan het bezit van een spoorweg, die niet zooals nu voorloopig is aangenomen Kadjoe tot willekeurig eindpunt heeft, maar de ontsluiting mogelijk maakt, hetzij van de eerste goudhoudende zône, hetzij van het uitgestrekte Lawa-gebied, wanneer de exploratie daarvan, naar wij hopen, met succes zal worden bekroond, bevelen wij de lezing van het aangehaalde artikel in *Onze West* aan.

Teekenen wij nog hierbij aan, dat het *Hbl.* zich schromelijk vergiste met het volgend betoog:

«De heele spoorweg was indertijd geschat op een lengte van 220 K.M. Te Kadjoe heeft men daarvan 130 of 135 K.M. achter den rug. Resten dan dus nog 85 of 90 K.M. Als men nu in de memorie van den gouverneur leest, dat het gedeelte Kadjoe Dam op 35 tot 40 K.M. is te schatten, dan volgt daaruit, dat als men overgaat tot doortrekken naar Dam ....»

Ongeveer op de helft gekomen is van den afstand gekomen tot het Lawa-gebied, daar het *Hbl.* zich een 100 K.M. vergistte in den afstand van Paramaribo tot het Lawa-gebied.

Wij betwijfelen dan ook ten zeerste, dat het artikel in het amsterdamsche blad eenig gewicht in de schaal zal leggen, bij de aanstaande discussiën over de surinaamsche begrooting.

Veeleer zal hierbij op den voorgrond treden het aanvankelijk groot succes van het reeds in exploitatie zijnd gedeelte van den spoorweg, waar de ontvangsten tot en met October van dit jaar de zeker wel. heel matig gestelde raming van 10000 gld. met 24000 gulden overschreden. In de maand October steeg de ontvangst ten bedrage van 6185 gld. zelfs boven de in de eerste maand geinde som.

Nieuwe opmetingen bij Kadjoe hebben geleid tot het vinden van een plek, waar eventueele brugbouw, waarmee naar men oorspronkelijk meende een 5 tot 6 tonnen gouds gemoeid zouden zijn, door het terrein op bijzondere wijze zou word n vergemakkelijkt.

De rails hebben nu reeds Kwakoegrond bij Maäbo bereikt.

Men ziet in Suriname met leedwezen de curaçaosche arbeiders heengaan, die daar bij den spoorwegaanleg hebben gemerkt doch nog al last van malaria hadden en toen liever wenschten heen te gaan.

„Wel," schreef *O. W.* «werd nog een poging gedaan, om de arbeiders hier te behouden, met belofte dat zij zouden worden werkzaam gesteld bij het ballasten van de spoorbaan in het malaria-vrije gedeelte, doch in de gegeven omstandigheden is het begrijpelijk, dat de arbeiders — ontmoedigd door ziekte en verontrust door eenige sterfgevallen die zich hadden voorgedaan — daarnaar geen ooren hadden."

Teekenend is wat het blad omtrent den Curaçaonaar als arbeider opmerkt:

«De curaçaosche arbeider is gewillig, is physiek flink ontwikkeld en heeft door den harden strijd om het bestaan geleerd de handen flink uit de mouwen te steken. Het indolente, zoovelen onzer creolen nog eigen, die afkeerig zijn van geregelden arbeid, heeft hij afgelegd, en vormt daardoor een element, waarop in onze samenleving terecht prijs wordt gesteld.»

Stellen wij hier tegenover het voordeel b.v. van Dr. Rijkens over den curaçaoschen werkman, dringt zich dan de vraag niet op, of dit harde voordeel wel gerechtvaardigd is?

Wij hebben onlangs aan de surinaamsche bladen ontleend, wat men op Trinidad wist te vertellen van de plannen van den Kon. Westindischen Maildienst. De directeur van deze Maatschappij, C. M. van Rijn, te Paramaribo vertoevende, zeide dat men op Trinidad meer scheen te weten dan de directie zelve. De Maatschappij slaat met belangstelling de pogingen tot het in 't leven roepen der bacove-cultuur voor export gade, en zal gaarne alles doen wat in haar vermogen is om het slagen dier zaak te bevorderen. Zoodra die zekerheid bestaat — o. a. na aanneming der betrekkelijke wet door de Staten-Generaal — dat die cultuur op flinke schaal in Suriname ter hand zal worden genomen, zal de Maatschappij niet in gebreke blijven tijdig maatregelen voor het vervoer te nemen.

De nieuwe regeling van het brievenvervoer per de Royal Mail via Demerara blijkt verre van ideaal te zijn. *Onze West* berekent dat er 29 dagen noodig zijn om een briefzending van Paramaribo via Demerara naar Nederland over te zenden.

Met de opbrengst der middelen is het in de kolonie nog altijd vrij treurig gesteld. Tot en met September bleven de invoerrechten ongeveer 140,000 beneden het negen twaalfde der raming, en met de overige middelen is het naar evenredigheid al haast net zoo of nog 'n graadje erger, zooals de successie- en overgangsrechten die in genoemd tijdvak slechts het zevende deel opbrachten van de raming. De uitzonderingen bevestigen ook hier den regel. De grondbelasting, de hondenbelasting en de koloniale spoorwegen o. a. brachten 'n 17000, 13000 en 24000 gld. meer op dan de raming, maar wat. geven zulke overschotjes wanneer op de andere middelen een drie ton minder binnen komen?

Naar versterking der middelen kan en mag in een kolonie met zoo geringe bevolking in 'n tijd nog al, waarin een groot deel aan een zoo zware beproeving werd onderworpen, niet gedacht worden, maar wij meenen, dat de wenk van het *Vaderland* onlangs, reeds meermalen door ons gegeven, om te trachten in de koloniale huishouding — op de zuivere bestuursuitgaven — te bezuinigen alleszins verdient in overweging te worden genomen.

Curaçao. Aan het *Alg. Hbl.* wordt uit Curaçao geschreven, dat een werkstaking zou zijn uitgebroken in — den Kolonialen Raad. en dat wel naar aanleiding van de gewisselde stukken betreffende de voorgestelde inkomsten-belasting-verordening.

Dat komt ons vreemd voor, daar het eindverslag en de daarop ingediende nota van den gouverneur juist een geest van verzoening ademden, en de gouverneur de gegronde hoop meende te kunnen te kennen geven van een medewerking van den Raad in deze materie.

Betreffende de ontwerp-verordening op het onderwijs in de kolonie bestond evenwel tusschen Raad en bestuur der kolonie nogal meeningverschil vooral ten aanzien van de taal-quaestie op de Bovenwindsche eilanden, waar de gouverneur in tegenstelling met het algemeen gevoelen in de afdeelingen aan het Nederlandsch eene meer belangrijke plaats bij het onderwijs wil zien aangewezen.

Hoe het ook zij, in afwachting van nadere berichten, kunnen wij niet nalaten op te merken dat indien de waarheid van het bericht aan het Amsterdamsche blad mocht worden bevestigd, wij het Raadsincident ten zeerste zouden betreuren.

De vraag is echter o. i. gewettigd of dan daaraan niet andere oorzaken ten grondslag liggen dan de voor de hand liggende.

Gegeven de aanvallen, waaraan het bestuur in den laatsten tijd was blootgesteld, dringt zich de vraag op of niet het eigenlijke doel is, om een zondebok te vinden als offer voor de goede vriendschap van den venezuelaanschen buurman.

Hieraan mede te doen zij der regeering in het moederland verre. Moge onzerzijds gefaald zijn, het aanmatigend optreden van Venezuela vooral in de laatste tijden, eischt dat zoo de gewenschte verzoening te bereiken is, deze niet door een stap worde ingeleid, waardoor wij ons zouden vernederen.

Van Vreemde Koloniën.

Kleine oorzaken . . . Datoe Oendok van het district Koedat in Britsch Noord Borneo was 'n loyaal man, totdat op zekeren dag een jong ambtenaar, door de directie te Londen der Chartered Company uitgezonden om het district te beheeren, de vriendschappelijke gevoelens van den datoe op al te zware proef stelde. De jeugdige ambtenaar oordeelde dat de datoe geen genoegzamen ijver had betoond bij de opsporing van een veedief en veegde den man daarover op zoo onhebbelijke wijze den mantel, dat het hoofd verontwaardigd heenging en in opstand kwam. Het bestuurshoofd zag zich genoodzaakt toevlucht te zoeken op eene «onzijdige» tabaksonderneming, en in allerijl werd de heele politie van het land op Koedat gedirigeerd. Den datoe was het evenwel niet om moord en doodslag te doen, en hij begaf zich dus naar de residentie van den gouverneur te Jesselton, om daar zijn beklag te doen en redres te zoeken. Dit laatste te geven zal den gouverneur niet zoo heel gemakkelijk vallen, ook zelfs niet wanneer hij overtuigd is van de schuld van den ambtenaar. Mocht hij dezen overplaatsen, dan heeft hij hard kans, dat de directie te Londen zijn besluit annuleert.

De chineesche handelaar. Het schijnt, dat men in de Straits Settlements het er op wagen durft een voor den chineeschen man van zaken ingrijpenden, en voor velen onaangenamen maatregel te treffen.

Te Hongkong zoowel als te Singapore werd het bezwaar gevoeld van het, onder Chineezen veel verbreide systeem der stille vennooten, en in beide plaatsen werd het denkbeeld geopperd door een maatregel van wetgeving dat bezwaar uit den weg te ruimen. Te Hongkong blijkt men niet genegen het initiatief ts nemen, doch liever af te wachten, wat te Singapore in deze materie wordt gedaan.

Den wetgevenden raad der Straits Settlements is nu een ontwerp ter goedkeuring voorgelegd, waarop de *Government Gazette* de volgende toelichtingen gaf:

„De registratie van het vennootschap is een onderwerp dat lange jaren de aandacht van den Wetgevenden Raad en van de handeldrijvende gemeente heeft in beslag genomen. De opinies waren daaromtrent van tijd tot tijd zeer verdeeld; maar over het algemeen is men het eens dat de groote moeielijkheid om de feitelijke samenstelling der chineesche firma's te kennen, schadelijk is voor het handelscrediet en oneerlijkheid in den handel aanmoedigt in zoodanige mate, dat 'n middel daartegen in de wetgeving moet worden gezocht.

Een ontwerp werd te dien einde in 1888 ingediend, maar na de tweede lezing ingetrokken. Den 23en Februari 1893 nam de Wetgevende Raad een besluit aan, waarbij de wenschelijkheid eener wettelijke regeling werd betoogd. In 1894 werd een nieuw ontwerp voorbereid, maar waarschijnlijk uit gebrek aan den noodigen steun, niet aan den Raad voorgelegd. In 1901 werd de zaak wederom overwogen, enkel om haar weer los te laten; de Kamer van Koophandel te Singapore achtte zich niet geroepen wettelijke regeling aan te bevelen.

De argumenten, die in 1888 werden aangevoerd, hebben niets van hunne kracht verloren, doch veeleer gewonnen door de uitbreiding van den handel; en er werd dientengevolge besloten den Raad een ontwerp voor te leggen, waarin de bepalingen van 1888 met eenige wijzigingen zijn overgenomen.

De voornaamste wijzigingen zijn de volgende:

„De wet zal onmiddellijk van kracht zijn in de geheele kolonie, in stede van bij wijze van proef achtereenvolgens in de verschillende deelen.

De inschrijving zal niet zuiver vrijwillig zijn, maar vrijwillig voor bestaande en verplicht voor nieuwe firma's, na de inwerkingtreding der ordonnantie opgericht.

Evenals in vorige ontwerpen zal de wettelijke sanctie hoofdzakelijk bestaan in het gemis van zekere bevoegdheden ten aanzien van firma's, die zich niet aan de bepalingen onderwerpen."

De gevoelens zijn thans nog te Singapore zeer verdeeld ten aanzien van deze materie en de heer Huttenbach gaf in den Wetgevenden Raad zijne vrees te kennen, dat zoodanige maatregel de Chineezen uit de kolonie zou drijven. De tegenwoordige toestand heeft voor den chineeschen stillen vennoot dit voordeel, dat hem de gelegenheid wordt gelaten om, wanneer de zaken der firma, waarbij hij in stilte betrokken is, scheef gaan, zich met een goeden buit naar China uit de voeten te maken.

Kleurlingen in Indo-China. Evenals ten onzent op Java, waar de heer van der Steur zich er voor gespannen heeft, om de verlaten of verwaarloosde indoeuropeesche jeugd te hulp te komen, hebben de toestanden in Cochin China er toe geleid, dat daar een vereeniging tot bescherming en het verstrekken van onderwijs aan de verlaten kinderen van gemengden bloede in de kolonie werd in het leven geroepen. De Vereeniging wenscht een weeshuis voor hare pupillen op te richten en wendde zich te dien einde om een subsidie tot den Kolonialen Raad. Een afwijzende beschikking van dien Raad volgde daarop en volgens de *Courrier Saigonnais* zou de reden daarvan moeten worden gezocht in den wensch om «officieel den toestand te bevestigen, zooals die feitelijk en in rechten reeds bestaat, te weten dat de kinderen, door een europeeschen vader aangegeven of erkend, europeanen zijn, terwijl de kinderen geboren uit een annamitische moeder doch niet erkend of aangegeven door een europeeschen vader, Annamieten zijn."

De Koloniale Raad was blijkbaar volgens genoemd blad de meening toegedaan, dat bedoelde Vereeniging er op uit was om aan de kleurlingen in de kolonie eene afzonderlijke plaats tusschen de Europeanen en Inlanders te zien aangewezen. De Vereeniging zou toch in haar weeshuis alle kinderen van gemengden bloede opnemen, zoowel die welke door de wet onder de Europeanen worden gerangschikt, als die, welke tengevolge van nalatigheid of onwil van den vader den landaard der moeder volgen. Door allen zonder onderscheid op te nemen en een gezamenlijke opvoeding te geven, loopt men gevaar eene categorie van zich solidair voelende personen in 't leven te roepen, die de wet niet voorziet en welker bestaan in de toekomst tot complicatiën aanleiding kunnen geven, welke men beter doet te mijden. Deze overwegingen leidden dus den Raad tot zijn besluit, hetwelk door het lid van dien Raad met verlof te Parijs, en voorzitter van genoemde vereeniging, Paris in een artikel in de *Dépêche Coloniale* wordt betreurd.

De heer Paris wijst er met de ons reeds uit onze kolonie bekende argumenten op, hoe juist voor deze al of niet erkende, maar in elk geval bestaande categorie, hulp een bepaald vereischte is. Typisch is daarbij het volgende door den heer Paris aangehaald:

«Men moet niet gelooven dat die kinderen er in zullen toestemmen, om de inlandsche school te bezoeken, de eenige die het gouvernement voor hen openstelt, zelfs niet wanneer hun daartoe beurzen geboden worden — wij hebben er in 1904 het bewijs van gehad.»

Toen tengevolge van de invoering van het leekenonderwijs de subsidies aan de christelijke zendingscholen kwamen te vervallen, besloot de kolonie 30 tot 35 van die (niet erkende, dus feitelijk inlandsche) kinderen kosteloos en in het genot eener tegemoetkoming tot hare instellingen van onderwijs toe te laten, maar alleen als inlanders: twaalf slechts namen het aanbod aan, en kort daarop liep nog de helft van dezen weg. De kinderen waren op de scholen der congregatiën op gelijken voet behandeld als de fransche leerlingen, met wie ze zich ook gelijk achtten. Als inlanders te worden behandeld pastte hun niet.

INGEZONDEN.

Vroeg of laat: het licht breekt toch door.

Zoo met het licht, zoo met het idee.

Toen het „Zündnadel Gewehr" zijn overwicht boven de «oude spuit» in den Duitschen oorlog bewezen had, en toen mij — in 1864 — bij de pruisische manoeuvre, door officieren, die er uit het Leger-korps van Münster Meinhäsel, aan deel namen, over de resultaten van het *Zündnadel* verhalen gedaan hadden, nam ik die getuigenissen, in mijn oor geknoopt, mede naar Batavia, werwaarts ik in 1865 als majoor terugkeerde.

De tegenwoordige Luit.-Generaal *Laman Trip* was getuige van deze verhalen.

Later daarover met den Leger-Kommandant sprekende, haalde Z. E. de schouders op bewerende, dat de vóórladers toch beter waren dan de achterladers.

Toen ik, als Directeur der Militaire school te Meester-Cornelis, aan het legerbestuur een reorganisatie dier school aanbeval, in den vorm eener kadetten-school — dus voor jonge lieden, niet voor reeds vrij oude onderofficieren — kreeg ik o. a. ten antwoord, dat ik van zulke ideeën terug moest komen. Dit was de eerste *sans prendre*, die ik verloor, gelukkig slechts *remise*.

Toen een ander Leger-Kommandant onze indische soldaten steeds te velde wilde doen trekken met gepakte ransels en ik daarover bezwaren inbracht, tevens voor veld-tenue aanbevelende het Garibaldishemd, kreeg ik *sans prendre*, die mij *codille* maakte.

Het is waar ik had het reeds verbruid, want het advies der korps-kommandanten gevraagd zijnde, over het toedienen van rietslagen aan de 2de klasse mannen, stemde ik daartegen, vooral om het onteerende dat er in lag voor korporaals, die gekommandeerd werden om *te slaan*.

Toen ik, in Nederland teruggekomen, mijn stem verhief tegen de Vestingwet van 1874, tegen plaatsvervanging en vóór algemeenen dienstplicht, was het aantal mijner aanhangers gering. Ik maakte mij echter achter de schermen: vijanden.

Toen ik met oog op de gevaarlijke *Klewang*-aanvallen der Atjehers, aanraadde om ook onzen manschappen dat wapen te geven en daarmede te oefenen, zweeg men; later zijn de *marechaussees* toch daarmede gewapend.

Toen ik aanraadde de Bataklanden te bezetten, daar magazijnen en spoorwegen te maken, een legerkamp op te richten, ten einde Atjeh ook van de landzijde aan te vallen, sprak *alléén* de *Deutsche Wochenzeitung* er over, mijn denkbeeld wel *duur* vindende. Ja, dat was het, maar waarschijnlijk waren de Bataklanden on-bloedig geannexeerd en Atjeh een tiental jaren eerder onderworpen.

Toen ik aan Z. M. Koning Willem III een ontwerp indiende over de vorming eener Koloniale Brigade, met aanbeveling: vooral jonge lieden aan te nemen en ze niet naar Indië te zenden, voordat ze uitstekend geoefend waren, vooral ook in de behandeling der blanke wapens, de gymnastiek en het schieten, is daarvan *later* wel notitie genomen en is er de Koloniale Reserve uit voortgevloeid.

Ik zou er thans nog willen bijvoegen: oefen de jonge mannen ook in de Japansche worstelkunst en tracht het moreel gehalte te verheffen, als bij den japanschen soldaat.

Ik beval echter tevens aan: een goede soldij, flink pensioen, maar *weinig* handgeld. — Ten dezen opzichte heerscht nog veel duisters; het licht laat op zich wachten.

Zutfen, 15 Nov. 1905. K. H. O. VAN BENNEKOM.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Weekblad voor Indië. 2e jaargang, No 26.

Van tempo doeloe (Indische «loltrappers» van omstreeks 1840), door F. P. H. Prick van Wely. — Tentoonstelling van Minangkabausche nijverheid en kunst, door L. C. Westenenk (met foto's). — H. J. van Swieten (met portret). — De Zuid-Celebes-Expeditie (met foto's). — Bonische kiekjes, door D. G. — Indische boosdoeners (Nood maakt vindingrijk), door Auditor. — Enz.

De Ingenieur, 25 November 1905. No. 47.

De kosten van het vervoer der Ombilinkolen op den Staatsspoorweg ter Sumatra's Westkust, door R. A. van Sandick, met rapport van W. de Jong Dz. — Pekalen-irrigatiewerken in de afd. Kraksaän der residentie Pasoeroean II, door A. G. Lamminga (slot).

Marineblad. 20 November 1905.

Aandeel der Marine in de Boni-expeditie, door A. t. B. H.

De Indische Mercuur. 28 November 1905. No. 48.

Invloed van suiker op spierarbeid, volgens Mej. Dr. Joteyko. — Sabang en Britsch-Indië. — De Papua's van Nederlandsch Nieuw-Guinea, door O. A. J. van der Sande. — Arbeidstoestanden op de Philippijnen, door V. S. Clark. — Indische Begrooting. Eene niet uitgesproken redevoering in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, door B. R. G. Bouricius. — Deli in woord en beeld. — Is de Gambir-cultuur op Java mogelijk of niet? — Verslag van het Mijnwezen over het 1e kwartaal 1905 — De landbouw van Curaçao en zijne toekomst, door R. H. Rijkens (vervolg). — *Feuilleton:* Persoonlijke waarnemingen op Cuba.

Teysmannia. 1905. Afl. 10.

Mededeelingen betreffende de caoutchouc-cultuur XIII, door W. R. Tromp de Haas. — Guayule caoutchouc, door Idem. — De cultuur van djeroeks in Dominica, door H. J. Wigman. — Nieuwe djeroek-hybriden in Amerika, door Idem. — Een en ander over het toppen, door J. van Breda de Haan. — Is de Gambir-cultuur op Java mogelijk of niet?, door L. Mathieu. — Iets over veevoedergewassen, door Pit. — Voorloopig verslag over het vinden van rijstkorrels op ketan en proeven daarover genomen,

ADVERTENTIEN.

HOLLAND.

Malaria vrije streek ......
.... Goede Scholen
ZEIST nabij UTRECHT.

Gemeubileerde en Ongemeubileerde Villa's te huur.
Gelegenheid tot opname van kinderen bij gegoede familie's.
Inlichtingen bij Gebr. PIJPER en Co ZEIST.

Kweekschool
voor Onderwijzers(essen)
Elandstraat 130, Den Haag.
MOD. TALEN, WISK. enz.

ASSORTIMENT KISTEN.

H. SIEBOLTS
Schenkweg 90. — 's-Gravenhage.
DECORATEUR — BEHANGER.
MAGAZIJN van TAPIJTEN, ZEILEN, GORDIJNEN, ENZ.
BEDDENFABRIEK.
VERHUIZINGEN in eigen Tapissières onder garantie door geheel EUROPA.

Dans-Instituut
W. M. WEIJNE,
Secretaris van den Nederl. Dansonderwijzersbond,
Kon. Emmakade 73-74, Den Haag.
Prospectus wordt gaarne toegezonden.

FRANSCHE VRUCHTEN
BORSTPLAAT-CHOCOLAAD
GERRETSEN,
Confiseur — Cuisinier.
Noordeinde 91. Telefoon 3185.
Fournisseur de la Cour.

AARDAPPELENHANDEL
W. v. d. LANS, Frederikstraat N°. 50.
Levert uitsluitend
1ste Kwaliteit Aardappelen.
Bestellingen franco thuis bezorgd.

TE KOOP:
Zoolang de voorraad strekt eenige
ZILVEREN HORLOGES voor f 4.50
met garantie. Extra aanbieding.
M. C. A. BUIJS, Horloger,
Witte de Witstraat 140.

C. BULTÉ,
CUISINIER.
UITZENDING van DINERS
van af 80 cents.
OBRECHTSTRAAT 265.

J. VAN VOLLENHOVEN,
POELIER,
Vlamingstraat 9, 's-Gravenhage.
Telephoon Interc. No. 2504.
Leverancier van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Speciale Inrichting tot het leveren van Wild en Gevogelte voor Hôtels en Restaurants.

ZUID-HOLLANDSCHE BIERBROUWERIJ
DEN HAAG,
levert op fust en flesschen
Pilsener, Munchener, Lager en Gerste Bieren.
TELINT. 2572. — VRAAGT PRIJSCOURANT.

Magazijn van Mechanische Optische en Technische
Speelgoederen.
UITGEBREIDE SORTEERING.
Korte Poten 5, nabij het Plein. M. HAZEBROEK-TEUNISSEN.

Het beste adres voor geheele
MEUBILEERING
op ***Abonnement*** bij gemakkelijke Conditiën, is
DE BAZAR Amst. Veerkade 41-43.
Uitsluitend NIEUWE meubelen.

EVERS Brandstoffenhandel
KANONSTRAAT 18 en 18a, is Telefonisch aangesloten met No. 585.
Levert uitsluitend prima qualiteit **Anthracietkolen, Geklopte steenvrije Gas-cokes** en alle in den handel zijnde Brandstoffen.
Billijkste prijsnoteering volgens Prijscourant. GAS-COKES geregeld Fabrieksprijs.

Het Magazijn van Behangselpapieren is
De Onderneming
VEENKADE 3b. Den Haag.
Ruime keuze in Behangselpapieren
in alle genres.
Beleefd aanbevelend, R. ZONDERVAN & ZOON.

SPEKSLAGERIJ
van **A. J. STOKMAN**
Papestraat 1B.
Tel: 2180.
Spec: in fijn bewerkte Leverworst.

SIGAREN-MAGAZIJN van
J. H VAN VELZEN, Weimarstraat 4A.
Export voor Indië blikverpakking.
Bijzonder aanbevolen 't Javaantje 3 ct., La Delicia 4 ct., Grand Royal 5 ct., El Imperial 6 ct., Simpatia 7 ct., Roosevelt 15 ct.

N. LUCAS,
BLOEMEN-MAGAZIJN
Stationsweg 73,
DEN HAAG.
Levering van alle voorkomende Bloemwerken.

Export. Import.
G. C. VAN ZAALEN.
Aardappelhandel,
Zuid Oost Binnensingel 53-55, 's-Gravenhage.
Telegr.adres Zaalen Haag. Telef. Interc. 114.

SPIEGEL EN LIJSTENFABRIEK
van J. ARENS.
28A. ZOUTMANSTRAAT 28A.
Speciale inrichting voor
OVERVERGULDEN.

J. VAN BOMMEL,
Magazijn in Kantoor- en Schrijfbehoeften
Jap. Wandversieringen
PORTRETLIJSTEN in alle maten en
LUXE ARTIKELEN.
60 PRINSESTRAAT, hoek Juffr. Idastraat
en 1ste OBRECHTSTRAAT 59.

„A la Belle Canne".
M. A. LABOYRIE,
Fournisseur de S. M. la Reine,
GROENMARKT 24, LA HAYE.
Téléphone 2505.
Maison de premier ordre pour Ombrelles, Parapluis, Cannes.
Recouvrages. Réparations.

Wasch-, Glans- en Strijkinrichting „FORTUNA",
Hoefkade bij de Jan Blankenstraat, den Haag.
Ondergeteekende beveelt zich beleefd aan voor het Wasschen en Strijken van alle soorten fijne Goederen, Gordijnen, Blouses enz. — Wasschen worden tegen billijke prijzen droog en opgemaakt afgeleverd. — Prijscourant op aanvraag. Aanbevelend, **Mej. v. d. NEUT.**

GERRIT LETTE,
BANKETBAKKERIJ
Sumatrastraat 117.
SPECIALITEIT IN
ECHTE INDISCHE SPEKKOEK.

C. E. VAN DRECHT, Chasséstraat 12.
Dames- en Heeren-Modeartikelen.
— DAMES HANDWERKEN. —
Costumes - Peignoirs - Blouses.
DAMES- EN KINDERHOEDEN.

Magazijn van Lakens en Stoffen.
Joz. J. Dietz,
Md. Tailleur, Korte Houtstraat 7,
DEN HAAG.
Speciale Inrichting voor Ambtsgewaden.

J. H. K. MEIJER,
IMPORTEUR VAN
Havana-Sigaren, Sigaretten, Tabak enz.
Passage 9, Bezuidenhout 132,
DEN HAAG.
Export naar Oost en West.

J. VAN DE GRIEND
Zwarteweg 61-62. DEN HAAG.
Telefoon No. 125.
Expediteur voor Verhuizingen binnen en buiten de stad en vervoer van alle goederen.

NOORDEINDE 45.
Albert Ashoff
Chemisier.
Specialiteit Overhemden naar maat.

Restaurant
Knappstein,
Vlamingstraat 15—17 Den Haag.
Plats du Jour à 50 Cts.
van $11^{1}/_{2}$—2 uur.
Diner van af 80 Cts.
van $4^{1}/_{2}$—7 uur.

THE LONDON COMPANY,
36, Noord-Einde 36.
BETROUWBARE KLEERMAKERIJ.
Elegante Coupe. — Solide bewerking. — Hoogst billijke prijzen.
Indische Uitrustingen naar de laatst uitgekomen modellen.

A. N. DE LINT, Delft.
EXPORT.
Prima PORTLAND-CEMENT,
VUURSTEEN in alle vormen.
Vloer- en Wandtegels.

Melk- en Boterinrichting
„WILHELMINA",
Nieuwe Havenstraat 56,
Tel. 240.
Melk, Boter, Room.

's-Gravenhaagsche Beelden- en Vazenfabriek
Maison de Vente et Grand Atelier de Moulange.
H. F. ANTHEUNIS-DIERCK,
Eenig Depot Stille Veerkade 23.
Fabriek: v. d. NEERSTRAAT 12a.
LA HAYE (Hollande).

G. ELSHOVE,
Loosd. Kade 11, 's-Gravenhage.
Goedkoopst en meest vertrouwbaar
adres voor
ORGELS en PIANO'S,

SPECIALITEIT in
Lekkerlekker en Boterkoeken.
J. van der WOLF,
voorheen ROMBOUTS,
CONFISEUR, PATISSIER,
PRINSENSTRAAT 122, 'SGRAVENHAGE.

Fabriek en Magazijn in Grafdoozen.
Kunstbloemen, Graf-, Tooneel- en Bruidskransen,
SIERPLANTEN, CORVEN EN BOUQUETTEN,
en alle Benoodigdheden tot het vervaardigen van Bloemen.
14, Groote Markt 14.

A. WIJNMAN
LA HAYE, 7 NOORDEINDE 7.
CHOCOLAT et DESSERT.
Demandez
CHOCOLAT au LAIT.

F. v. Dun & Th. Kneifer,
BLOEMISTEN.
ZOUTMANSTRAAT 67
bij de Laan v. Meerdervoort.
Den Haag.

Telephoon 1788.
Comestibles en Koloniale waren.
E. M. HEBRANS
No. 71, ZOUTMANSTRAAT,
(bij de Laan van Meerdervoort.)
— ***Vraagt Fabers Koek.*** —

F. MOULIJN Firma W. Moulijn
SCHOOLSTRAAT 29.
Anno 1844.
Banketbakkerij. Telephoon No. 3419.
SPECIALITEIT IN:
Zoute Stengels, Haagsche Puntkoek, Galette Suisse.
Verzending naar Oost- en West-Indiën.

W. A. H. MEERSHOEK
IN
Groenten, Aardappelen, Fruit en Comestibles.
Frederikstraat 36. Den Haag.
Telephoon No. 1361.

Maison H. VAN AKEN & ZOON, E. Fonvielle Succr.,
Fournisseur de la Cour,
HOOGE NIEUWSTRAAT 40, bij het Lange Voorhout.
Volaille, Gibier, Foies Gras et Truffes.
LA HAYE. Téléphone 1617.

Zwitsersche Wasch-, Electrische Bleek- en Strijkinrichting
te RIJSWIJK.
Wit- Bont- Wol- Gordijnen-Wasscherij.
Tapijtreiniging. - Uitstoomerij. - Chemische Wasscherij. - Motzuivering.
GEEN CHLOORKALK. — EIGEN WATERTOREN.

J. A. M. Zeij
Tailleur, Heerenstraat 13a.
voorheen Chef-Coupeur te Soerabaia.
Uitrustingen volgens de in Indië gedragen Modellen, voor Officieren, Ambtenaren en Particulieren.

KLEINGELD & ZOON
TAILLEURS.
Parkstraat 39. Den Haag.

H. C. A. TROUWBORST,
Molenstraat 46. Den Haag.
Diverse houten Huishoudelijke Artikelen.
Alle soorten Borstelwerk.
IJzeren Aschbakken, Sponsen en Zeemleder.
Diverse soorten Poetspomades en Schoensmeren, Potlood enz.

AGUILAR'S
Port-, Sherry- en Madeirawijnen
zijn alom bekend.
Vraagt Prijscourant.
Hoofdkantoor Heerengracht 3, DEN HAAG.
Telephoon Interc. 264.
Bijkantoor: Batavia
B. DE BAS & Co.
Filialen: UTRECHT—LEIDEN.

Brandstoffenhandel
C. C. LENS.
Z. O. Binnensingel 97, b/d Zwarteweg, Den Haag.
Interc. Telephoonnummer 120.
Jaar van Oprichting 1843.

P. M. Tamson,
Nieuwstraat 7, Telefoon 2533.
PASSERDOOZEN.

Maison Nederland.
La Haye, 10 Heerengracht, La Haye.
Grande Mise en Vente.
Réduction Importante sur toutes les Confections.
Manteaux-Complets.

E. P. MEIJER,
Koningsplein 6. 's-Gravenhage.
Publiek Telefoonstation No. 2552.
Drogerijen. Specerijen. Toilet-Artikelen.
VERBANDSTOFFEN.
Zieken en Kinder-Verplegings-Artikelen.
Specialiteits Geneesmiddelen.

Specialiteit in Melk en Melkproducten — Tous nos Articles sont d'une qualité supérieure.
EN GROS.
D. OUDSHOORN,
9, Lange Poten 9,
'S-GRAVENHAGE (Holland).
EN DÉTAIL.
Export over The Whole World. — Grössere Abnahme bedeutenderes Rabat.

Nieuw merk
„Solo" Thee
Geurig en waterhoudend
à f 1.00 en f 1.25.
Firma A.W. PEUCHEN,
v. Speijkstraat 112.

Firma TENZER,
Oude Molstraat 15—15a. Den Haag.
Generaal-Vertegenwoordiging voor Nederland en Indië van verschillende eerste fabrieken in Brandapparaten, fijne Houtwaren voor Branden, Snijden, enz.
Engrosmagazijn en Etalage:
Oude Molstraat No. 2, bij het Stadhuis.

J. F. HANSEN, Mr Smid.
Magazijn van
Baden, Geysers, Haarden, Kachels en Fornuizen.
GASORNAMENTEN.
Huishoud. Artikelen.
KEPPLERSTRAAT hoek REGENTESSELAAN,
'S-GRAVENHAGE

E. J. KOPPEN.
Confiseur Patissier
LANGE POTEN 25.
Salon de
Rafraichissements.

VAN GOCH & Co.
in Effecten,
Toussaintkade 8e.

Hôtel-Restaurant VAN DER BURG, Wagenstraat 23, den Haag.
Billijke conditiën voor langdurig verblijf voor Indische Familiën en Pension.
DINERS VAN AF 80 CENTS.
PLATS DU JOUR in keuze met SOEP 50 Cents.

HAARKLEURKAM.
Patent van Hoofdapotheker HOFFERS voor Dames en Heeren. Grijs of rood Haar in vijf minuten *blond, bruin* of *zwart* kleuren. Gegarandeerd onschadelijk en vrij van alle vergif, onder verantwoording van Mr. Dr. HEUFFEL, Arts. Opgangmakende nieuwe vinding en is de eenige Kam voor het geheele leven te gebruiken. Vele duizenden in gebruik. Gebruiksaanwijzing er bij. Prijs **f 2.60** franco. Rembours 15 ct. meer. Alleenverkoop. Geen filiaal. Geheim verpakt zonder kenmerk.— Firma K.W. KLAVERKAMP, *BLEIJENBURG* 58, Den Haag.

Pierre Caron Fils.
Kleedermaker.
Plaats 25.
Specialiteit in Automobiel-Kleeding.

G. BULTÉ.
Sedert 1893 gevestigd
16 Witte de Withstraat 16.
Manufacturen, gemaakte en gebreide goederen, zeil, dekens, enz. enz.
Groote sorteering, goedkoopste prijzen, stalen op aanvrage p. o.

SIGARENHANDEL.
H. L. VAN RIJSWIJK,
Passage 40, — Rotonde,
DEN HAAG.
Speciale blikken verpakking
voor OOST- en WEST-INDIEN.

American Lunch-Room.
Café-Restaurant Bodega
Spijskaart met groote verscheidenheid.
Spuistraat 12. Den Haag.
L. H. A. STEVENS.

MAURITS UT & Co.
TAILLEURS.
Solied adres voor Heerenkleeding naar Maat.
Fransche en Engelsche Stoffen.
ELEGANTE COUPE.
Reparatiën spoedig, net en billijk.
Van nu af aan eenig adres Houtmarkt 17, Den Haag.
N.B Ook per briefkaart te ontbieden.

Wild en Gevogelte.
Frits v. d. Koelen
OUDE MOLSTRAAT 2B. bij het Stadhuis.
Den Haag.

J. B. Benner,
HOFLEVERANCIER.
79 NOORDEINDE 79.
Piano's en Orgels.

Gevestigd sedert 1880. — BEKROOND 1886.
KOFFERFABRIEK
F. K. N. BORN,
Fabriek en magazijn van Koffers, tasschen en lederwaren.
Fabriek WESTERBAANSTRAAT 1 E.
Magazijn VEENKADE 44a, hoek Westerbaanstraat.

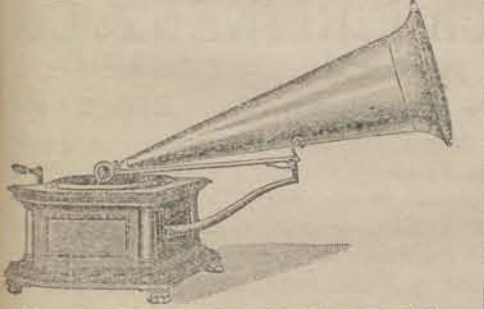
Parfumeriën
Toilet-artikelen enz.,
E. Letitre,
Passage 13.

Atelier voor Reparatiën.
Goud, Zilver, Diamant en Horloges,
J. L. BERNHARDI Jr.
Vlamingstraat 11. Den Haag,
tegenover de Fransche Bazar.

Firma D. SCHERRENBERG.
NIEUWE MOLSTRAAT 27.
Papierhandel, Stoom Papieren zakkenfabriek en Drukkerij.
Afdeeling inkoop van oud papier enz.
NIEUWE MOLSTRAAT 44.
TELEFOON 928.

VAN VEEN'S
THEE
'S-GRAVENHAGE — PLAATS 33,
Telephoon 2375.

J. DRIESSEN.
Poelier.
PARKSTRAAT 19. DEN HAAG.
Telefoon 3102.

A. W. HEIJNEN
Noordeinde 48, Den Haag.
Hoofdagentschap voor Den Haag en Omstreken van de
ODEON SPREEK-ZING-MACHINE.
Odeon-records zijn aan beide zijden bespeelbaar.

's-Gravenhaagsche Kofferfabriek
TASMANSTRAAT 72.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor alle soorten Hand-, Reis-, Hut-, Mail- en Dienstbodenkoffers.
Alle reparatiën worden spoedig en net afgeleverd.
Aanbevelend **F. W. P. D. TOONEN**

Brückel Mutzenbach
Veenestraat 22, hoek Kettingstraat,
's GRAVENHAGE.
Toiletartikelen, Kramerijen, enz.

VLEESCHHOUWERIJ van
Gebrs. de Zwaan,
HOFLEVERANCIERS.
WAGENSTRAAT 37. Teleph 849. 's-GRAVENHAGE.
Bevelen zich beleefdelijk aan voor de levering van eerste kwaliteit **Rund-, Kalfs- en Lamsvleesch.**

C. DONKER,
Telefoon 55. HOFSTRAAT 5 's Gravenhage
Hoofd-Agent voor Nederland van de
WAFFENRAD RIJWIELEN,
uit de beroemde gewerenfabriek te Steyr, Oostenrijk
PROPATRIA RIJWIELEN.

S. NETTO,
Firma H. P. v. d. BURGH & Zn.,
WITTE DE WITHSTRAAT **36,**
DEN HAAG.
Hoeden, Petten en Heeren Mode-Magazijn
Overhemden op maat, Fantasie Vesten.

F. HINTZE, Spuistraat 60.
Kunst- en ivoordraaier.
Specialiateit in tabaks-, sigaren- en sigarettenpijpen. Wandelstokken.
Atelier voor reparatie van waaiers, ivoor, parelmoer en schildpad.
— — — Opmaken van horens. — — —

Stoffeerderij, Bedden- en Meubelmakerij
Opgericht 1875.
M. C. Kreeft,
Wijd Achterom 113. *Den Haag.*
Werkplaatsen Hofspui 5B.
— — COMPLEETE MEUBILEERING. — —

Firma P. J. KOK.
Dag. Groenmarkt 38.
TELEPHOON 2508.
Spekslagerij en handel in uitsluitend 1ste kwaliteit fijne vleeschwaren.

Spuitwater en Limonade
op **Kogelflesschen** bij abonnement.
Stoomfabriek van koolzuurhoudende dranken.
Laan 26a, 28 & 28a
bij de GROOTE MARKT.

SIGARENFABRIKANT.
UITSLUITEND HANDWERK.
E. J. G. OSKAM,
Importeur van Havana-Sigaren.
Den Haag. Hoogstraat 27. *Telefoon* 2403.
Speciale verpakking voor Indiën.

Heeren hoedenmagazijn
Jean Meyer.
Passage 49--51--52.

Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek, LENSVELT NICOLA,
DEN HAAG. TELEFOON No. 2531. VEENESTRAAT 23.
Luncheon room.
KOFFIE. — THEE. — CHOCOLADE.

„A la Parisienne."
J. KROGER. SPUISTRAAT 32. DEN HAAG.
3de huis van af de Passage.
Dames en Kinderkleeding.
SPECIALITEIT REFORMKLEEDING.
CHIQUE COUPE. **ACCURATE BEWERKING.**

KLEEDERMAKERIJ
VAN
P. F. J. VAN ZUIJLEN,
PIET-HEINSTRAAT 55.
Soliede stoffen goedpassende Coupe.
Billijke prijzen.

A. A. BOLT,
Confiseur, Patissier. — ***HOFLEVERANCIER.***
BANKASTRAAT 4f, 4c, 4d, 4e.
Echte Indische Spekkoek.
Ook verkrijgbaar in „BOEATAN," Plaats 9.

Sigaren en Sigaretten
Magazijn „WILHELMINA",
Gedempte Burgwal 39,
Den Haag.
☞ Monsters worden gratis en franco op aanvrage toegezonden.

DE KINDERWINKEL.
Specialiteit in Kinderhoeden, Mantels, Jurken enz enz.
Levering van compleete Luiermanden.
J. T. H. VRIES. Schoolstraat 32.
Gevestigd sedert 1876.

COMPAGNIE BORDELAISE
Lange Poten 23.
Pilsener Urquel.
Wijnen en Gedistilleerd.

J. M. RIEL,
Hemsterhuisstraat 72.
Drogerijen, Specerijen, Chemicaliën, Verfwaren, Lakken en Vernissen.
SPONZEN en ZEEMEN.

J. C. FERON,
MAGAZIJN VAN MEUBELEN EN SPIEGELS.
Behangerij en Stoffeerderij.
VEENKADE 6. — DEN HAAG.

F. HAPPEL, Drogist
Iste Wagenstraat 63. DEN HAAG.
Drogerijen, Chemicaliën, Binnen- en Buitenlandsche Geneesmiddelen, Zeepen, Eau de Cologne enz.
Specialiteit: Happel's beroemd eksteroogen- en huideelt-tinctuur f 0.40 per flacon franco p. p. na ontvangst van postwissel ad f 0.50.

Wijnhandel.
J. R. SNOECK HENKEMANS,
Firma VOSS & Co.,
's GRAVENHAGE. — — — LAAN 10.
Telephoon 1973.
Vraagt de prijscourant.

J. H. F. LEMPERS,
SPUISTRAAT 68, *'s-GRAVENHAGE.*
Grootste sorteering in
Chineesch, Japansch, Porcelein en Delftsch Aardewerk en Luxe-Artikelen.

Confiserie, Chocolaterie PASSAGE 30
Groote sorteering TABLETTEN van de eerste binnen- en buitenlandsche huizen.
Karstel's Florabonbons, Rumboonen, Moccaboonen enz.
Prima Cacaopoeders van Van Houten, Karstel, Suchard enz.

J. KNEGTEL
IN
Gedistilleerd, Wijnen en Likeuren
Bierbottelarij.
SPECIALITEIT IN COGNAC.
Bankastraat 91. Den Haag.

MAGAZIJN van
RIJWIELEN, ONDERDEELEN,
en **Sportartikelen.**
1e Klas Reparatie-Inrichting.
Aanbevelend,
JOSEPH VAN BOMMEL,
Agent der GLOBE RIJWIELEN,
Dennenweg 17a, Den Haag, (hoek Spekstraat).

Coiffeur. Maison Elsevier. Parfumeur.
29, BUITENHOF
(vis à vis de la vieille prison)
LA HAYE. Téléphone No. 3386.
Salon de Coiffure de Premier Ordre.
Procédé Antiseptique.
Parfumerie et Brosserie Française et Anglaise.
Grand choix d'éponges.

Vins de Bourgogne
Lupé Chôlet
Cave chez: Mr. P. J. Schretlen
export. **négt en vins.**
Korte Houtstraat 33, Telef. 223.

De Goedkoope Winkel van
H. DE LA COURT,
Hemsterhuisstraat 283.
in Drogerijen, Chemicaliën en Wasartikelen.

BROOD-, BESCHUIT EN KOEKBAKKERIJ
Witte de Withstr. 18 's-Gravenhage.
Dagelijks versche ZOUTE BOLLEN, KRAKELINGEN en ZOUTESTENGELS.
Wed. W. Bakker-Maas, v.h. J. J. Bakker
Hofleverancier.

A. G. AUDIER.
Sigarenhandel.
PRINSESTRAAT 134,
Hoek NOORDWAL.

Fr. POSTMA
TASMANSTRAAT 164.
PIANO- en ORGELMAGAZIJN.
Solied adres voor stemmen.
Speciale inrichting voor reparatie.
VERHUREN en INRUILEN.

Reiskoffers. MANDEN- EN STOELENFABRIEK Stoelenmatten.
van **N. GERRITSMA,**
VAN DIEMENSTRAAT 82,
is het voordeeligst Adres voor Duinoord en omstreken. Reparatiën spoedig, net en billijk.

L. van Gasteren, Westeinde 351.
Prachtige verb. Singer hoogarmmachine van f 47,50 nu contant f 25.
Gebruikte van af f 6.
Reparatien spoedig en billijk.
Alle Onderdeelen verkrijgbaar tegen geringen prijs.

J. C. VAN LEEUWEN.
Tabak, Sigaren en Sigaretten Magazijn.
Nieuw Duinoord
Valeriusstraat 88

Handel in Koloniale Waren en Comestibles.
Indische Ingrediënten.
Speciaal adres voor diverse soorten
prima Java Theeën.
DANCKERTSSTRAAT 43, bij de Groot Hertoginnelaan.
TELEPHOON 3361. PUBLIEK STATION.

G. J. R. VAN DER GAAG & Zn.
Drogerijen. — Chemicaliën.
Pharmaceutische Specialités.
BAD-, TOILET-, WERKSPONSEN.
Eau de Cologne.
27 GROENMARKT. Telephoon 2512.

Gebr. van de Water
104 Witte de Withstr.
HANDEL IN
Roomboter, Kaas, Eieren en
Fijne Vleeschwaren.
Franco aan huis bezorgen.

Dick's
DAMPPROOF BOOT & SHOES
Are Superior to all others.
Spuistraat 4. } den Haag.
Piet Heinstraat 20. } Telef. 3332.

M. J. Meijsen,
Confiseur, Patissier, Glacier, Cuisinier.
PIET HEINSTRAAT No. 110.
— — — *Telephoon* 1744. — — —
Levering van koude en warme Schotels.
Dejeuners. — Diners. — Soupers.

Kon. Nederl. Mandenfabriek
FERD. VAN VLIET.
Noordeinde 158.
Interc. Telefoon **3160.**
— **REPARATIE-INRICHTING.** —

Firma A. L. J. & W. DE HAAS,
Vleeschhouwers. — Hofleveranciers.
35 Wagenstraat.
Hoogste onderscheiding Prix d'Excellence Zilveren Medaille v/h. Gem. Bestuur van den Haag.

G. M. WATERREUS.
Piet Heinstraat 133.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor Indische Ingrediënten, Speciaal voor de
RIJSTTAFEL.
Vraagt Prijscourant. Telefoon 1736.

JOHAN DELBOY.
Coiffeur. Bankastraat 6.
Salons voor Dames en Heeren.
Magazijn van Parfumeriën enz.
Merang des Indes, 50 Cts. per flesch.

H. ISERIEF & Zonen.
Plein hoek Korte Poten 1--3.
Lingeriën. — Corsets.
Uitzetten. — Luiermanden.

Broodfabriek „DE ZEEUW", JACOB CATSSTRAAT 182 - 210.
***Specialiteit in* BRUINBROOD,**
Systeem Dr. ALLINSON.
TELEFOON 1046. **B. HUS.**
N.B. In December wordt aan de verbruikers **15 procent** uitbetaald.

J. A. VAN DE LAAK.
71 Wagenstraat 71,
Den Haag.
Uitgebreid Magazijn van alle soorten Borstelwaren, Galanteriën en Kinderspeelgoed.

P. H. SAP,
Assistent-Apotheker en Gediplomeerd Drogist.
TROMPSTRAAT 218, — Den Haag.
HANDEL IN
Medicinale en Toilet ZEEPEN,
Medicinale en Minerale WATEREN.
EAU DE COLOGNE.

PIANO- & ORGELMAGAZIJN
D. SENTEUR
Hofstraat 3 'S-GRAVENHAGE
VERKOOPEN, VERHUREN,
STEMMEN EN REPAREEREN.

Jac. v. d. HAAGEN
Nieuwstraat 10a, den Haag.
Gazelle Rijwielen en Onderdeelen
Fabriceert RIJWIELEN volgens alle MODELLEN en maten. Fittings naar verkiezing.
☞ BONDS-Rijwiel en Motorhersteller.

N. A. de Bénis
Coiffeur Posticheur.
Theresiastraat 80, **hoek Mariastraat**
DEN HAAG.

J. J. REESER
Piet Heinstraat 116
Elandstraat 85 en 86.
Serre-Ameublementen.

G. J. HEEMSKERK,
Obrechtstraat 198, *hoek Reinkenstraat.*
KOLONIALE WAREN, COMESTIBLES.
Chocolade-Suikerwerken.
SAMBALLANS EN DIVERSEN.
Thuére en Papandajanthee.

De Hollandsche Nijverheid,
-. Lange Poten 20, Den Haag. .-.
Speciaal Magazijn van
Eigengemaakte Dames- en Kinderondergoederen.
Soliedste afwerking. — Billijkste prijzen.

Fabriek van Kantoorboeken
H. J. van Bukel,
NIEUWE MOLSTRAAT 50.
Alle soorten van Bindwerk, Etui- en Cartonnagewerk. Opplakken en Vernissen van Landkaarten.
Nette afwerking. Billijke prijzen.

Wed. S. CALFF.
PASSAGE 41 ROTONDE DEN HAAG.
Soliedste adres van Dames-, Heeren- en Kinderschoeisel, Kousen en Heeren Sokken. Specialiteit in Militaire Handschoenen. Atelier voor reparatie en maatwerk.

PAUL C. KAISER,
— FABRIEK, ELANDSTRAAT 94. —
Prinsestraat 66,
Elandstraat 94a,
Weimarstraat 35,
Heerengracht 24,
Valeriusstraat hoek Dunklerstraat,
levert alle soorten brood van de beste hoedanigheid

A. B. Brons.
Behanger, Stoffeerder en Beddenmaker,
Fluweelen Burgwal 9, Den Haag.
Solide afwerking Billijke prijzen.

Wed. I. HOEK & Zonen
Visch-, Wild-, Fruit- en Comestibleshandel
2 Vos in Tuinstraat 2,
s'-Gravenhage,
Telef. Interc. 675. Verzending naar Oost- en West-Indië.

VOORSCHOTTEN
verkrijgbaar op langen en korteren termijn bij
BIGOT, BOOT & C°.
In Assurantien.
DENNENWEG 63 — INT. TEL. 1734
'S GRAVENHAGE.

T. H. v. WESSEL,
Sigaren Magazijn
DE INDISCHE WIJK
Bankastraat 20a, Den Haag.

Fabriek van Militaire en Civiele Equipementen.
Hofleveranciers van H. M. de Koningin.
PAPESTRAAT 21. — DEN HAAG.
Telephoon 2468.
W. VERVLOET & ZOON.

WERKTUIGKUNDIG
EN ELECTROTECHNISCH BUREAU.
Handel in OPEL-RIJWIELEN.
L. M. VAN TETTERODE & Co.
Tasmanstraat 104.
bij de Prins Hendrikstraat. — DEN HAAG.

Manufacturen en Dames Confectie.
Magazijn „Prins Maurits"
PIET HEINSTRAAT 113.
Specialiteit in WITTE GOEDEREN.
Telephoon 4063.

J. L. BEKKER.
Schoen- en Laarzenmagazijn.
Maat en Reparatie.
Bezuidenhout 106,
TELEFOONNUMMER 420.